

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

PILNVAROJUMA JURIDISKĀ SPĒKA TIESISKIE ASPEKTI
BAKALaura DARBS

Autors: Gints Novickis

Studenta apliecības Nr.:gn11009

Darba vadītājs: asoc.prof. Kaspars Balodis

RĪGA, 2021

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba "Pilnvarojuma juridiskā spēka tiesiskie aspekti" galvenais uzdevums ir apzināt problēmas, kas saistītas ar pilnvarojuma nodibināšanas un izmantošanas iespējām dažādās civiltiesisko attiecību situācijās, tostarp arī komerciesību, kā arī personu iespējām izdot Latvijas Republikas tiesību sistēmai atbilstošu un par derīgu atzīstamu pilnvaru viņu interešu pārstāvībai, atrodoties ārpus Latvijas Republikas robežām, kā arī ārvalstīs izdoto pilnvaru atbilstības un piemērošanas iespēju problemātiku, darījumiem Latvijā. Vienlaicīgi, darbā tiek pētīts jautājums, kā tiesību piemērotājs, īpaši zvērināts notārs, var pārliecināties par ārvalstīs izdotas pilnvaras atbilstību pārstāvības īstenošanai vai darījumu noslēgšanai piemērošanai Latvijā.

Darba tēmas aktualitāti nosaka fakts, ka Latvijā pārstāvības institūta, kā jebkuru citu tiesību, pielietojums nemitīgi tiek papildināts, modernizēts, kā arī pielāgots starptautisko tiesību prasībām. Vienlaicīgi tiek pilnveidots un modernizēts arī pats pilnvaru izdošanas process, kā arī būtiski tiek pilnveidoti pilnvarojuma, kā publiska dokumenta, autentiskuma nodrošinājuma instrumenti un drošības sistēmas. Tomēr, katra minētā novitāte ir saistīta arī ar pielāgošanas un atzīšanas iespējām, kā arī ar to saistītām problēmām, starptautiskā līmenī.

Bakalaura darbā ir apskatītas galvenās, ar pilnvarojumu saistītās novitātes un ar to piemērošanu saistītās problēmas, piedāvāti iespējamās to risinājumu metodes gan ES, gan starptautiskā līmenī.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, četrām nodaļām un vienpadsmit apakšnodaļām, secinājumiem un literatūras saraksta.

Atslēgvārdi: pilnvarojums, nākotnes pilnvarojums, notariālais akts, substitūcija, ekvivalence, notariāts.

ANOTATION

The main task of the bachelor's thesis “Legal aspects of the legal force of the power of attorney” is to identify problems related to the possibilities of establishing and using the power of attorney in various civil law situations, including commercial law, as well as, located outside the borders of the Republic of Latvia, as well as the issue of compliance and application of power of attorney`s issued abroad, transactions in the Republic of Latvia. At the same time, the work examines the question of how a law enforcer, especially a sworn notary, can ascertain the adequacy of a power of attorney issued abroad for the implementation of representation or the conclusion of transactions in Latvia.

The topicality of the topic is determined by the fact that the application of the Institute of Representation in Latvia, like any other law, is constantly supplemented, modernized, as well as adapted to the requirements of international law. At the same time, the process of issuing the power of attorney itself is being improved and modernized, as well as the tools and security systems for ensuring the authenticity of the power of attorney as a public document are being significantly improved. However, each of these novelties is also associated with opportunities for adaptation and recognition, as well as related challenges, at the international level.

The bachelor's thesis examines the main novelties related to the power of attorney and the problems associated with their application, and suggests possible methods for their solution at both EU and international level.

The bachelor's thesis consists of an introduction, four chapters and eleven subsections, conclusions and a bibliography.

Keywords: power of attorney, future power of attorney, notarial deed, substitution, equivalence, notary.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO – Apvienoto Nāciju organizācija

A priori – pirmšķietami pieņemams

Acte authentique – publisks dokuments

Barrister – kvalificēts juridiskais speciālists

Common law – anglo-sakšu tiesību sistēma, vispārējās tiesības

ES – Eiropas Savienība

EST – Eiropas Savienības Tiesa

Lex fori – tiesas valsts likums

Lex causae – cēloņa valsts likums

Lex rei sitae – piemērošanas valsts likums

Lex societatis – juridiskās personas personīgais likums

LZNP – Latvijas zvērinātu notāru padome

Notary public – notārs, notāram pielīdzināma amatpersona vai valsts notārs

Ordere public – publiskā kārtība

Prima facie – pirmšķietami

Soft law – ieteikuma tiesības

Solicitor – kvalificēts jurista palīgs

UINL – Notāru Starptautiskā savienība

SATURS

IEVADS.....	6
1. PILNVAROJUMA IZPRATNE CIVILTIESĪBĀS. VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS..	8
2. PILNVARU VEIDI.....	12
2.1. Pilnvaru veidi saskaņā ar Civillikumu.....	12
2.2. Nākotnes pilnvarojums.....	14
2.3. Prokūra.....	19
2.4. Parastā komercpilnvara.....	22
3. NOTARIĀLO PILNVARU ĪPATNĪBAS.....	25
3.1. Notariāta funkcijas pilnvaru izdošanā	25
4.1. Pilnvara kā publisks dokuments	27
4.2. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā.....	30
4.3. Pilnvaru izdošana attālināti, izmantojot Diginotārs iespējas.....	35
4. PILNVARU INSTITŪTS ĀRVALSTU TIESĪBĀS	40
4.1. Kontinentālās Eiropas tiesību saimes raksturīgākās pazīmes.....	40
4.2. Common Law tiesību saimes raksturīgākās pazīmes.....	41
4.3. Latvijas un ārvalstu pilnvarojuma institūta mijiedarbība.....	43
SECINĀJUMI.....	50
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	52

IEVADS

Bakalaura darbā autors pēta pārstāvības institūta, jeb pilnvarojuma juridiskā spēka tiesiskos aspektus un ar tiem saistīto problemātiku, tostarp Latvijas Republikas, ārvalstu un starptautisko privāttiesisko attiecību mijiedarbības jomā.

Latvijā pārstāvības institūta, kā jebkuru citu tiesību, pielietojums nemitīgi tiek papildināts, modernizēts, kā arī pielāgots starptautisko tiesību prasībām. Vienlaicīgi tiek pilnveidots un modernizēts arī pats pilnvaru izdošanas process, kā arī būtiski tiek pilnveidoti pilnvarojuma, kā publiska dokumenta, autentiskuma nodrošinājuma instrumenti un drošības sistēmas. Bakalaura darba galvenais uzdevums ir izpētīt un identificēt galvenās problēmas, kas saistītas ar Latvijas Republikas pilsoņu iespējām izdot Latvijas Republikas tiesību sistēmai atbilstošu un par derīgu atzīstamu pilnvaru viņu interešu pārstāvībai atrodoties ārpus Latvijas Republikas robežām, kā arī ārvalstīs izdoto pilnvaru atbilstības un piemērošanas iespēju problemātiku, darījumiem Latvijā.

Pilnvarojuma galvenā misija ir pierādījums un publisks apliecinājums trešajām personām, par pilnvarnieka tiesībām darboties pilnvarotāja vārdā, kā arī nepārprotama un droša informācija par pilnvarniekam piešķirtā pilnvarojuma saturu un apjomu. Kā viens no būtiskākajiem pilnvaras priekšnosacījumiem ir tās juridiskā spēka apliecinājums un garants – publiska dokumenta statuss, kas savukārt, rada virkni problēmu starptautisko privāttiesisko attiecību jomā, jo publiska dokumenta kritēriji dažādu valstu tiesību sistēmās ir būtiski atšķirīgi.

Darba aktualitāte:

Globalizācijas ietekmē, kā arī personu brīvas pārvietošanās apstākļos, katru gadu daudzi Latvijas Republikas pilsoņi izvēlas izceļot ārpus Latvijas teritorijas robežām, tai skaitā, lai veidotu karjeru, studētu, uzsāktu komercdarbību, dibinātu ģimeni, vai citu nolūku vadīti. Kā arī, Latvijā arvien vairāk ārvalstnieku uzsāk komercdarbību vai iegādājas nekustamos īpašumus, un līdz ar to, arvien straujāk pieaug ikdienas dzīves jomas, kurās savu tiesību īstenošanai un pienākumu izpildei personai nepieciešama pārstāvība. Ņemot vērā arī šobrīd pasaulē pastāvošo globālo pandēmiju un tās izraisīto ārkārtas situāciju, ir būtiski apgrūtināts personu pārvietošanās process, kā rezultātā ir būtiski aktualizējies ne tikai pats pārstāvības jautājums, bet arī pārstāvībai nepieciešamā pilnvarojuma izsniegšanas process un tā pieejamība personām. Pilnvarojuma jautājums dažādās valstīs tiek īstenots atšķirīgi, kā rezultātā personas saskaras ar problēmām ārvalstīs izdoto pilnvaru atzīšanai un izmantošanai Latvijā.

Darbs sastāv no četrām nodaļām un vienpadsmit apakšnodaļām.

Darba pirmajā nodaļā autors apskata pilnvarojuma vispārīgo raksturojumu, tā būtību un tiesisko pamatojumu.

Darba otrajā daļā autors analizē dažādus pilnvarojuma veidus civiltiesību izpratnē, tiek veikta atsevišķu pilnvarojumu veidu analīze pēc salīdzinošās metodes, kā arī tiek apskatīta un apkopota judikatūra minētās tēmas ietvaros.

Darba trešajā daļā tiek veikta padziļināta pilnvarojuma notariālās formas analīze, tās galvenās un būtiskākās priekšrocības, kā kvalitātes un juridiskā spēka garantijas nodrošinājums. Tiek analizēta judikatūra pilnvarojuma un tā juridiskā spēka problēmjaudājumu jomā, tiek izvirzīti galvenie problēmjaudājumi darījumu noslēgšanas un tiesību īstenošanas jomā, kā rezultātā autors veido priekšlikumus situācijas uzlabošanai un pilnveidošanai.

Darba ceturtajā daļā tiek apskatīti un salīdzināti pilnvarojuma tiesiskie aspekti dažādu tiesību sistēmu kontekstā, kā arī veikta atsevišķu valstu izdoto pilnvaru atšķirības un ar to saistītām problēmām piemērojamības jomā.

Darba mērķis:

Analizēt pilnvarojuma, kā privāttiesisko attiecību īstenošanas instrumenta dažādās tiesību sistēmās, ar to saistīto problēmu apkopojums, jaunumu un kolīziju regulējums starp pilnvarojuma nacionālo un starptautisko tiesību normām.

Aktualizēt notariālo pakalpojumu saņemšanas, tai skaitā pilnvaru izdošanas, iespējas attālinātā veidā, izvērtēt to priekšrocības un problemātiku.

Darba uzdevumi:

Iepazīties ar pilnvarojuma tiesisko aspektu civiltiesību izpratnē;

Veikt pilnvarojuma pārstāvības institūta ārvalstīs izpēti;

Analizēt publiska dokumenta, proti, pilnvaras priekšnosacījumus un lomu dažādu valstu tiesību sistēmās;

Analizēt literatūru, periodiku un judikatūru, sniegt ieskatu jauninājumos sakarā ar pilnvaras izveidi, ko piedāvā Latvijas notariāts.

1. PILNVAROJUMA IZPRATNE CIVILTIESĪBĀS: VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Pilnvarojuma būtība ir pārstāvības (vietniecības) princips, ko var definēt kā vienpusēju personas gribas izteikumu, ar kuru pilnvardevējs deleģē pilnvarniekam tiesības veikt darbības savā vārdā, savu interešu un pienākumu īstenošanai. Būtiski nozīmīgs ir fakts, ka civiltiesību izpratnē, atšķirīgi no piemēram, administratīvajām tiesībām, kur ar pilnvarojumu parasti saprot iestādes vai amatpersonas kompetenci un rīcības brīvības apjomu, kas tai piešķirts saskaņā ar ārējiem normatīvajiem aktiem, pilnvarojuma jēdziens ir cieši saistīts ar pilnvarojuma līgumu vai vienošanos, no kuras izriet pilnvarnieka tiesību un pienākumu apjoms attiecībā pret pilnvardevēju.

Civiltiesībās pilnvara primāri ir atvasināta no pilnvarojuma līguma, kas regulē pilnvarotāja un pilnvarnieka savstarpējās tiesiskās attiecības, attiecīgi nosakot pilnvarotājam un pilnvarniekam gan tiesības, gan pienākumus. Līdz ar to, pilnvaru pilnībā nevar uzskatīt tikai par vienpusēju gribas izteikumu, jo vienai personai izsakot savu gribu nodot otram kādu tiesību vai uzdot kādu pienākumu, pretī jā sagaida arī otras personas griba un spēja šos nosacījumus izpildīt, vai vismaz dot apsolījumu to pildīt.

No minētā izriet, ka pilnvarojuma līgums un pilnvara ir savstarpēji saistīti, tomēr nošķirami tiesību institūti, jo pilnvarai un pilnvarojuma līgumam ir atšķirīgas izdošanas formas, kur pilnvara ir vienpusējs, bet pilnvarojuma līgums divpusējs tiesisks darījums. Tomēr pilnvaras izdošanas fakts vien vēl nesaista pilnvarnieku, un tikai pilnvarnieka piekrišana nozīmē to, ka ir noslēgts pilnvarojuma līgums.¹ Līdz ar to, pilnvara nav pilnībā uzskatāma tikai par vienpusēju gribas izteikuma aktu, kā savā spriedumā norādījis arī AT Senāta Civillietu departaments², atbilstoši Civillikuma 2290.pantam pilnvarojuma līgumu nodibina ar līdzēju vienošanos, kas var notikt arī klusējot, ja kāds apzināti pielaiž trešo personu vest savas lietas. Tās personas klusēšana, kam uzdevums dots, nav vēl uzskatāma par pietiekošu, un šaubu gadījumā atzīstama par nepiekrišanas zīmi.

Pēc minētās tiesību normas secināms, ka personai, kurai uzdevums dots, sava griba noslēgt līgumu ir jāizteic vismaz ar konkludentām darbībām, jo pilnīga bezdarbība nav pietiekama. Tātad par pilnvarnieka piekrišanu rīkoties pilnvardevēja vārdā, var uzskatīt tā

¹ Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.- Rīga: Mans Īpašums, 1998, 572.lpp.

² AT Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 19.marta lēmumu lietā SKC – 337// pieejams: www.at.gov.lv, [aplūkots 2021.gada 3.novembrī]

rīcību, veicot pilnvarojumā iekļautās darbības pilnvarotāja uzdevumā, jeb ar konkludentām darbībām. Šādā gadījumā pilnvarojuma līgumu ir pamats uzskatīt par noslēgtu, un tas pamato priekšnosacījumu, ka arī pilnvarai ir nepieciešams pilnvarnieka gribas apliecinājums.

No Civillikuma 2289.panta iziet, ka pilnvarojuma līgums ir līgums³, ar kuru pēc iesaistīto dalībnieku gribas izteikuma tiek nodibināta saistība, kur pilnvardevējs nodod dažādas tiesiskas nozīmes uzdevuma izpildi pilnvarniekam, jeb uzdevuma ņēmējam. Pilnvarojuma līgums tiek izmantots gan privāto tiesību jomā starp privātpersonām, gan komerciesību jomā, kur juridiskas personas savas komercdarbības nodrošināšanai slēdz pilnvarojumu līgumus, deleģējot savu funkciju veikšanu citai juridiskai vai fiziskai personai. Tomēr šādā kontekstā minētie pilnvarojuma līgumi netiek uzskatīti par specifisku komerciesību jomu, bet gan tiesisku instrumentu komersanta saimnieciskās darbības nodrošināšanai.

Ar pilnvarojuma līgumu pilnvarnieks uzņemas izpildīt konkrētu uzdevumu pilnvardevēja vārdā, savukārt pilnvardevējs apņemas šo pilnvarnieka rīcību, un tās rezultātā nodibinātās saistības atzīt par sev saistošām. Šādā pilnvarojuma gadījumā saistības uzņemas ne vien pilnvarnieks, bet arī pilnvardevējs. No iepriekš minētā ir secināms, ka jebkurā pilnvarojuma gadījumā pilnvardevējs un pilnvarnieks uzņemas savstarpējas saistības, kas izpaužas gan kā konkrētas tiesības, gan pienākumi. Atšķirīgs vien ir šo abpusējo saistību rašanās un spēkā stāšanās brīdis, kur pilnvarojuma līguma spēkā stāšanās brīdī nosaka tā parakstīšanas fakts, savukārt pilnvaras gadījumā abpusējā saistība tiek nodibināta brīdī, kad pilnvarnieks ir sācis veikt pilnvarā noteiktās darbības pilnvardevēja vārdā.

Kaut arī pilnvarnieka klātbūtne, izsniedzot pilnvaru, nav obligāta, pilnvardevējam ir pienākums atbilstoši izklāstīt un iepazīstināt pilnvarnieku ar tā tiesībām un pienākumiem, tādā pat apmērā, kādā šo skaidrojumu un izklāstu ir saņēmis pats pilnvardevējs izsniedzot pilnvaru.

Atbilstoši Latvijas civiltiesībās iekļautajam darījuma formas brīvības principam, ko nosaka Civillikuma 1473.pants, teorētiski, Latvijā persona var izdot pilnvaru gan rakstiskā vai mutiskā formā, gan privātā vai notariālā formā, vai izmantojot konkludentas darbības. Līdzīgas atziņas paustas arī judikatūrā⁴, tomēr lai pilnvarojums pilnvērtīgi tiktu piemērots praksē un ar tā palīdzību tiktu sasniegts mērķis, kādam tas paredzēts, atbilstoši Latvijas normatīvajam regulējumam, pilnvarām pārsvarā nepieciešama notariālā forma. Prasība pēc notariāla akta formas pilnvarai ir noteiktas gan atsevišķos normatīvajos aktos, kā piemēram Notariāta likuma

³ Civillikums. Saistību tiesības// LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2289.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

⁴ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 14.03.2001. spriedums lietā Nr.SK-145. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2001. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2020, 224.lpp

83.pantā, Civilprocesa likuma 85.pantā, Zemesgrāmatu likuma 58.pantā, Ceļu satiksmes likuma 21.pantā, gan atsevišķu, īpaši administratīvo iestāžu iekšējos normatīvajos aktos. Galvenais mērķis šādam iestāžu uzstādījumam, ir to atbildība par savu klientu interešu aizsardzību, jo tikai notariāls akts, kā publisks dokuments, nodrošina tā satura kvalitāti un juridiskā spēka garantiju.

Attīstoties personu elektroniskā paraksta pielietošanas iespējām, palielinās arī to darījumu joma, kurās šāds pilnvarojuma veids tiek noteikts kā alternatīva notariālo pilnvaru nepieciešamībai. Šādā kontekstā gan nevar runāt par notariālā akta formā sastādītu pilnvaru aizvietošanu ar personas izdotu privātu pilnvarojumu, kaut arī parakstītu ar drošu elektronisko parakstu. Šāds procesa risinājums tiek noteikts vien atsevišķu iestāžu un publisko reģistru darbībā, kā piemēram, veicot noteiktas darbības pasta lietās, vai veicot reģistrācijas darbības CSDD reģistros. Tomēr, kā jau iepriekš tika norādīts, minēto darbību veikšanai tiek izmantoti dokumenti, kas pēc formas un satura, kaut arī līdzīgi pilnvarai, vairāk uzskatāmi kā iesniegumi, kuri apliecināmi, izmantojot personas elektronisko parakstu, kas, savukārt, apliecina konkrētās personas identitāti. Līdz ar to, veicot zemākas riska pakāpes darījumus, turklāt veicot tos attālināti, izmantojot atsevišķu iestāžu vai reģistru piedāvātās lietotnes, lai pierādītu personas piekrišanu kādas konkrētas darbības veikšanai, šāda veida pilnvarojums tiek izmantots kā alternatīva pilnvarojumam, kāds noteikts normatīvajā regulējumā, veicot darbības klātienē.

Civiltiesību izpratnē attiecībā uz pilnvarojumu darbojas tā sauktais ultra vires – pāri robežām princips, kas nozīmē, ka pilnvarojuma robežu pārkāpums nesaista pilnvardevēju, bet gan uzliek atbildību tikai pilnvarniekam. Tieši šāds princips var būt ļoti apgrūtināošs komercietībās, kur pilnvarojuma apjoma kontrolei ir īpaša nozīme. Pilnvarojumam komercietību jomā ir īpaši būtiska nozīme, jo jebkura komercdarbība ir saistīta ar nepārtrauktu vajadzību pēc pārstāvības tiesībām, kas nepieciešamas lai nodrošinātu uzņēmuma pastāvēšanu un tā saimnieciskās darbības nepārtrauktības principu. Komersantus pārstāv to likumiskie pārstāvji, tomēr, ne vienmēr komersantiem ir izdevīgi un lietderīgi veidot plašas izpildinstitūcijas – valdes, kaut arī to darbība būtu saistīta ar biežu tiesisku darījumu noslēgšanu, vai plašu ģeogrāfisku darbības zonu. Citas personas iesaistīšanai var būt arī dažādi citi iemesli, piemēram, pilnvarotāja prombūtne, nepietiekama kompetence, saimnieciska uzņēmuma īpašnieka nespēja personiski pārzināt savus darījumus to lielā skaita dēļ. Tādēļ atsevišķu komercdarījumu veikšanai, vai komersanta pārstāvībai kādā konkrētā ģeogrāfiskā reģionā, tiek izmantotas komercpilnvaras. Komercietību jomā tiek izdotas komercpilnvaras,

kam jau nosaukumā ietverta precīza norāde uz to pilnvarojuma raksturu, savukārt Komerclikums paredz komercpilnvaru iedalījumu starp parasto komercpilnvaru un prokūru⁵.

Teorijā ir sastopams uzskats, ka par publisku dokumentu tiek uzskatīts tiesību akts, kuru izstrādājusi un sagatavojusi kompetenta amatpersona vai iestāde, kā arī piedaloties šādai personai vai iestādei, un tas veikts tikai likumā paredzētajā kārtībā.⁶ Latvijā līdztekus tiesas nolēmumiem un valsts kompetento iestāžu izsniegtajiem administratīvajiem aktiem, kas primāri saistās ar publiska dokumenta statusu, nākamais atpazīstamākais publiskais akts ir notariālais akts, ko sastāda un apliecina zvērināts notārs.

Līdz ar to, notariālais akts iezīmē divas galvenās noteicošās pazīmes – dokumenta juridisko kvalitāti, tostarp personas paustās gribas īstuma un akta tiesisko seku apzināšanās garantiju, kā arī darījuma vai gribas izteikuma autentiskuma un ticamības garantiju.

Savukārt, pilnvarojuma, ar ko tiek nodibināts pārstāvības (vietniecības) institūts, gadījumā, tieši notariālā akta forma var būt īpaši būtiska, jo pilnībā nodrošina gan paša pilnvardevēja un pilnvarnieka, gan arī trešo personu tiesību un interešu ievērošanas garantiju, arī gadījumos, kad pašam pilnvarojumam likuma nav noteikta obligāta prasība pēc notariālās formas.

⁵ Komerclikums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2291.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

⁶ Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata. Rīga, 1933., 392.lpp.

2. PILNVARU VEIDI

Atbilstoši Civillikuma normām tiek izšķirti četri pilnvaru veidi⁷, tostarp arī salīdzinoši nesien Civillikumā ietvertais nākotnes pilnvarojums. Darba iepriekšējā nodaļā autors apskatīja pilnvarojuma vispārējo raksturojumu, tā nodibināšanas iespējamās priekšnosacījumu atšķirības pēc formas, apjoma, un piemērošanas jomas. Šajā darba nodaļā tiek analizētas atsevišķu pilnvarojuma veidu īpatnības Civillikuma kontekstā.

2.1. Pilnvaru veidi saskaņā ar Civillikumu

Civillikumā iekļautais pilnvarojuma iedalījums speciālā, ģenerālā un universālā pilnvarā, primāri uzskatāms par iedalījumu pēc pilnvarojuma apjoma, tomēr katram no minētajiem pilnvaru veidiem, paralēli deleģēto tiesību apjomam, atšķirīgi ir arī to izdošanas mērķi un pielietošanas jomas.

Speciālpilnvara ir pilnvarojums šaurākā nozīmē, ar kuru pilnvardevējs uzdod pilnvarniekam risināt konkrētas lietas, piemēram, saņemt pasta sūtījumu, pensiju, parakstīt konkrētu līgumu vai citu dokumentu. Šāds pilnvarojuma veids nav īpaši izplatīts, bet gan vairāk tiek pielietots kā risinājums īslaicīgai un vienkāršai vietniecības formai. Speciālpilnvara nedod iespēju tās saturu interpretēt vai pielāgot, tikai pielietot precīzi noteiktai un konkrēti norādītai darbībai. No likuma normas sākotnēji tiek saprasts, ka šāds pilnvarojuma veids nosaka pilnvarojumu konkrētām darbībām, tas ir, dod tiesības veikt atsevišķas lietas vai darbības⁸, savukārt ģenerālpilnvara dod pārstāvības tiesības atsevišķu šķiru lietās. Tomēr praksē arī speciālpilnvarām mēdz būt dažādi piemēri. Minēto nosaka apstākļi, ka nereti ir grūti noteikt robežu starp speciālpilnvaras un ģenerālpilnvaras izpratni, proti, izdodot speciālpilnvaru pensijas saņemšanai, tiek uzdots veikt vienas šķiras lietas un darbības, tas ir, veikt atkārtotas, sistemātiskas darbības – katru mēnesi saņemt pilnvardevēja vārdā viņam pienākošās pensijas. Savukārt, pilnvarojot pilnvarnieku veikt konkrētu darbību – apsaimniekot pilnvardevējam piederošo nekustamo īpašumu, kaut arī sākotnēji varētu šķist, ka arī šāds pilnvarojums iekļaujas speciālpilnvarā, praksē tas tomēr norāda uz plašāku pilnvarojuma veidu, proti ģenerālpilnvaru. Minēto apliecina fakts, ka uz nekustamā īpašuma apsaimniekošanas jomu ir attiecināmas daudzas tiesību jomas, kas iekļauj gan līgumu slēgšanu, gan civiltiesiskās

⁷ Civillikums. Saistību tiesības: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2291.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

⁸ Civillikums. Saistību tiesības: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2289.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

atbildības nodrošināšanu, gan pārstāvība dažādās iestādēs un instancēs, līdz ar to, lai šādu pilnvarojumu būtu iespējams pilnvērtīgi īstenot, pilnvardevējam būtu jāizsniedz ģenerālpilnvara, lai šaubu gadījumā, pilnvarojuma apjomu varētu praktiskāk pielāgot minēto uzdevumu izpildei pēc būtības.

Līdz ar to, lai persona varētu izdot pareizāko un drošāko pilnvarojuma veidu, būtiski ir pirms pilnvaras izdošanas konsultēties ar notāru, precīzi izstāstot, kādam nolūkam un mērķim tā nepieciešama. Tikai šādā gadījumā arī notārs var precīzi un profesionāli izvērtēt katru konkrēto situāciju, un ieteikt izdevīgāko un racionālāko problēmas risinājumu.

Ģenerālpilnvara, savukārt ir jau plašāks pilnvarojuma apjoms kā Speciālpilnvarai, kas sevī ietver zināmas šķiras lietas, tās pilnībā neuzskaitot, taču dodot skaidru norādi uz veicamo darbību raksturu un apjomu. Ar ģenerālpilnvaru pilnvarniekam tiek dots uzdevums pārstāvēt un kārtot pilnvardevēja lietas, kas saistītas, piemēram, ar nekustamiem īpašumiem, pārstāvību valsts, pašvaldību iestādēs vai tiesās. Lai arī ģenerālpilnvarā var iekļaut daudzpusīgu un plašu pilnvarojumu, katrai tiesību jomai ir jābūt precīzi definētai un skaidri saprotamai, lai strīdus vai šaubu gadījumā būtu iespējams izprast pilnvarojuma primāro mērķi, kā arī pilnvarotās personas tiesību precīzu robežu.

Līdz ar to, šādam pilnvarojuma veidam tiek noteikta prasība, ietvert precīzu tiesisko attiecību jomu, uz kuru tas attiecas, uzskaitījumu, ar precīzu norādi uz veicamo darbību apjomu, kā piemēram, veikt darbības, kā rezultātā tiek iegūtas, grozītas vai izbeigtas kādas tiesības, iesniegumu un paskaidrojumu līmenī, kas ir darījumu noslēgšanas sagatavošanas fāzes nodrošināšanai, vai pilnvarojuma apjoms tiek norādīts plašākā apjomā, ar tiesībām noslēgt darījumus, kā rezultātā jau minētās tiesības tiek iegūtas, grozītas, vai izbeigtas. Praksē mēdz būt sastopami ļoti atšķirīgi ģenerālpilnvaru varianti, no precīzi noteikta un šaura tiesību loka, līdz plašam un izvērstam pilnvarojuma apjomam, līdz ar to, jebkura pilnvarojuma piemērotāja pienākums, šaubu vai neskaidrību gadījumā, tulkot doto pilnvarojumu šaurākā apjomā, tādējādi pasargājot pilnvardevēja intereses, un samazinot tālākās pilnvarnieka veikto darbību iespējamus riskus. Ņemot vērā iepriekš minēto, varētu uzskatīt, ka tieši ģenerālpilnvara ir “zelta vidusceļš” pilnvarojuma jomā. Tomēr, kaut arī ģenerālpilnvaras gadījumā tiek ierobežots risks, ka pilnvardevējs nevarēs pilnvērtīgi izpildīt savus pienākumus un īstenot pilnvardevēja dotā pilnvarojuma mērķi pilnvarojuma šaurības dēļ, kā arī pasargās pilnvardevēju no pilnvarnieka radītiem iespējamiem tīšiem vai netīšiem zaudējumiem, pārprotot pilnvarojuma būtību vai robežas, izmantojot tās paplašināti, problēmu var radīt arī pārāk detalizētu darbību uzskaitījums pilnvaras tekstā. Minētais izskaidrojams ar faktu, ka šādai pilnvarai var būt aprūtināšana, gan pilnvarotai personai, gan tās sadarbības partnerim vai

piemērotājam. Proti, katra instance vai privātpersona, kas saskarsies ar ģenerālpilnvaru, kurā pilnvaroto darbību uzskatījums veikts īpaši detalizēti, instinktīvi pieņems, ka katra darbība, kas konkrētās šķiras lietu vešanai nav konkrēti uzskaitīta, nav arī ietverta kopējā pilnvarojuma kontekstā, lai pasargātu sevi un izvairītos no vēlākām problēmsituācijām, kas varētu rasties, piemērojot pilnvaru paplšināti. Savukārt, ja pilnvaras tekstā konkrētā šķirā ietilpstošo tiesību un pienākumu apjoms norādīts vispārināti, ar atsevišķiem konkrētiem piemēriem, pilnvarojumu būs vieglāk un pārredzamāk tulkot un piemērot. Līdz ar to, tas lieku reizi norāda, ka pirms jebkura pilnvarojuma izsniegšanas, ir būtiski nepieciešama un svarīga profesionāla konsultācija, optimālākā pilnvaras veida un teksta izvēlei.

Universālpilnvara, kā plašākais no visiem pilnvarojuma veidiem, būtu izsniedzama tikai situācijās, kurās ir skaidri zināms un paredzams, ka pilnvardevējs ilgtermiņā nevarēs vai tam nebūs iespēju pārstāvēt savas tiesības. Šāda pilnvarojuma gadījumā, pilnvardevējam ir būtiski apzināties, ka pilnvarniekam būtu jābūt ļoti labi zināmam vai personīgi pazīstamam, uzticamam un pietiekami kompetentam, lai varētu uzņemties pilnvardevēja pārstāvību tik plašā apjomā.

Ar universālpilnvaru dotais pilnvarojuma apjoms ir tik plašs, ka piešķir pilnvarniekam tiesības pārzināt praktiski visas pilnvarotāja lietas, kurās vien iespējama pārstāvība, ar atsevišķiem izņēmumiem, kad nepieciešams speciāls, likumā noteikts pilnvarojums. Tomēr, neskatoties uz plašo pilnvarojuma apjomu, kas dod pilnvarotai personai gandrīz neierobežotu tiesību spektru, tas uzliek arī attiecīgi proporcionāli augstāku atbildības apjomu pašam pilnvardevējam, izvērtējot minētā pilnvarojuma nepieciešamību un lietderību. Vienlaicīgi ar tiesībām, pilnvarniekam tiek uzlikts arī smagāks atbildības slogs, jo jebkurš pilnvarojums ietver pilnvarnieka pienākumu, rīkoties tikai pilnvardevēja interesēs, kā arī uzliek atbildību par zaudējumiem, ja tie pilnvardevējam nodarīti tiešas pilnvarnieka darbības rezultātā, vai ja minētās darbības veiktas, neievērojot vai ignorējot zaudējumu rašanās risku. Līdz ar to, šādā pilnvarojuma gadījumā īpaši svarīgi ir saņemt juridiski kvalitatīvu un saturīgu konsultāciju, īpaši pie zvērinātu notāra, lai izvērtētu, tieši kādām darbībām un mērķim tas nepieciešams, un kādas ir iespējas, izvēlēties kādu citu, attiecīgajai situācijai piemērotāku pilnvarojuma veidu, kas būtu saistīts ar mazāku riska pakāpi.

2.2. Nākotnes pilnvarojums

Nākotnes pilnvarojums tiesību zinātnē ir uzskatāms par novitāti ne tikai Latvijā, kur tas ir spēkā kopš 2013.gada, bet arī vairākās citās Eiropas valstīs. Dažādās valstīs pastāv nākotnes aizsardzības pilnvarojumam radniecīgi institūti, piemēram Vācijā, Francijā, Lielbritānijā, kur to

termini ir atšķirīgi, tomēr to būtība un primārais mērķis ir kopīgs, proti, personas mantisko un nemantisko interešu iepriekšēja civiltiesiska nodrošināšana.

Starptautiskā līmenī nākotnes pilnvarojuma institūta pamatprincipi ir noteikti vairākos starptautiskos līgumos, kā piemēram Konvencijā par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā (Ovjedo konvencija)⁹, ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām¹⁰, Hāgas konvencijā par pieaugušo starptautisko aizsardzību, kā arī citos starptautiskajos tiesību aktos.

Attīstoties personu tiesību aizsardzības jomai, Latvijā ir panākts būtisks uzlabojums ne tikai personas rīcībspējas ierobežošanas jautājumā, ieviešot daļējas rīcībspējas ierobežošanas institūtu, bet arī pašas personas īstenota savu tiesību autonoma savlaicīga nodrošināšana. Nākotnes pilnvarojums definējams kā sava veida alternatīva rīcībspējas ierobežošanai, jo tas personai ļauj pašai noteikt savu tiesību un interešu pārstāvību gadījumam, kad pati to nespēs īstenot. Līdz ar to, atšķirībā no rīcībspējas ierobežošanas un aizgādības noteikšanas, persona saglabā sev no cilvēka cieņas izrietošu konstitucionālo vērtību - pašnoteikšanās tiesību.

Kā savā rekomendācijā norādījusi Eiropas Padome, nereti termini “rīcībspēja” un “tiesībspēja” tiek lietoti kā sinonīmi, tomēr saskaņā ar pašreizējām tendencēm vispārējā cilvēktiesību izpratnē, terminu “tiesībspēja” izmanto, lai apzīmētu personas tiesības un statusu kā tādu, nevis pašu iespēju šīs tiesības un statusu īstenot vai apzināties¹¹. Līdz ar to, šādas izpratnes kontekstā, personas tiesībnespēja ir uzskatāma par tādu personas tiesību un statusa kopumu, kura iespējama samazināšana var tikt pieļauta tikai ar konkrētu likumu, kas attiecināms uz situācijām, kādās tā var tikt mazināta saistībā ar personas veiktajiem likumpārkāpumiem, vai apzināti izšķērdīgu dzīvesveidu.

Līdz ar to, atšķirībā no personas tiesībspējas ierobežošanas tiesas ceļā, nākotnes pilnvarojuma gadījumā pilnvarotājs nekad un nekādā mērā nezaudē savu tiesībspēju, arī ne laikā, kamēr pilnvara ir spēkā, vai pat savas rīcībnespējas laikā. Tādēļ jo būtiskāk ir personām apzināties šāda pilnvarojuma nozīmi, jo tas ir vienīgais veids, kā persona pati spēj īstenot savas pašnoteikšanās tiesības pilnā apmērā, nosakot un izvēloties pilnvarnieku, kam persona uztic nevien veikt konkrētas darbības, bet gan pieņemt radikāli svarīgus lēmumus savā vārdā, paļaujoties uz tā spēju izvērtēt situāciju un pieņemt lēmumu, kas būtu maksimāli pietuvināts lēmums, kādu konkrētā situācijā pieņemtu pats pilnvarotājs.

⁹ Konvencijā par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā (Ovjedo konvencija)// Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹⁰ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹¹ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

Eiropas līmenī nākotnes pilnvarojuma jautājums tiek risināts jau kopš 1995. gada, kad Eiropas Padome jautājumu par rīcībnespējīgu pieaugušo aizsardzību pirmo reizi risināja Eiropas 3. konferencē par ģimenes tiesībām “Ģimenes tiesības nākotnē”, kas notika Kadisā, Spānijā¹². Konferencē ietvaros tika panākta vienprātība, ka šī jautājuma risināšanā nepieciešams iesaistīt šīs jomas speciālistus, un izvērtētu Eiropas juridiskā dokumenta izstrādes vēlamību.

Nākotnes pilnvarojums pilnvarotājam nodrošina savu interešu pārstāvību un aizstāvību gadījumā, kad objektīvu, bet paredzamu apstākļu dēļ, pats to nevarēs īstenot. Kā šādi objektīvi iemesli Civillikumā tiek minēti veselības traucējumi vai arī citi apstākļi, kuru dēļ pilnvarotājs nespēs saprast savas darbības nozīmi vai pats nespēs vadīt savu darbību.¹³ Līdz ar to, persona pati var izvēlēties savu uzticības personu, kura varēs īstenot personas tiesību pārstāvību un aizstāvību gadījumā, kad persona pati to nespēs.

Atšķirībā no visiem iepriekš aplūkotajiem pilnvarojuma veidiem, Latvijā nākotnes pilnvarojuma līgumam likumdevējs ir noteicis obligātu notariālo formu, turklāt personīgi klāt esot pilnvarotājam un pilnvarniekam.¹⁴ Līdz ar to, nākotnes pilnvarojuma izdošanai tiek nodrošināts drošākais, un juridiski kvalitatīvākais izdošanas veids. Svarīgākie no iemesliem, kādēļ likumdevējs ir noteicis šādu pastiprinātu nosacījumu, ir skaidrojams ar dažādiem, turpmāk norādītiem apsvērumiem.

Katrs nākotnes pilnvarojuma līgums, informācija par tā apjomu, pārstāvības tiesību reģistrāciju, apturēšanu un spēkā esamību tiek reģistrēti Nākotnes pilnvarojumu reģistrā, kura uzturēšana deleģēta Latvijas Zvērinātu notāru padomei.¹⁵ Vēl viena no būtiskākajām nākotnes pilnvarojuma iezīmēm, ir tā specifiskā spēkā stāšanās kārtība. Nākotnes pilnvarojuma līgums stājas spēkā tā noslēgšanas dienā, bet pilnvarnieks savu darbību ir pilnvarots uzsākt tikai ar brīdi, kad speciālajos likumos noteiktajā kārtībā konstatēts un reģistrēts tāds pilnvarotāja stāvoklis vai juridisks fakts, kura dēļ viņš uz laiku vai pastāvīgi nespēj saprast savas darbības nozīmi un nespēj vadīt savu darbību.¹⁶

¹² Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹³ Civillikums. Saistību tiesības: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2317¹.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹⁴ Civillikums. Saistību tiesības: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2317².pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹⁵ Notariāta likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 57.panta otrā daļa, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹⁶ Civillikums. Saistību tiesības: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 2317³.pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

Jāatzīmē, ka neviens normatīvais akts precīzi nenosaka kritērijus, pēc kuriem izvērtējama personas spēja saprast savas darbības nozīmi vai spēju vadīt savu darbību nākotnes pilnvarojuma kontekstā, atstājot šo jēdzienu interpretāciju ārstu kompetencē. Visbiežāk par nespējas saprast savas darbības nozīmi un vadīt savu darbību iemesliem uzskatāms jebkāds medicīniski konstatējams stāvoklis neatkarīgi no tā, vai tāds iestājies ilgstošas garīga rakstura slimības vai negadījuma rezultātā. Tādēļ, atbilstoši Ārstniecības likumā¹⁷ noteiktajam, ārstniecības iestāde lemj par komisijas vai konsilija izveidi atzinuma sniegšanai, ko izsniedz pilnvarotajai personai pēc pieprasījuma. Pēc atzinuma saņemšanas pilnvarotā persona var vērsties pie jebkura zvērināta notāra, atzīmes veikšanai un pilnvarotās personas tiesību reģistrēšanai Nākotnes pilnvarojumu reģistrā.

Būtiska atšķirība saskatāma arī nākotnes pilnvarojuma izbeigšanās nosacījumos, proti, pilnvarojums izbeidzas ar atzīmi Nākotnes pilnvarojumu reģistrā, ko izdara pamatojoties uz pilnvaras devēja notariāli apliecinātu gribas izteikumu vai tiesas spriedumu. Pirmajā gadījumā persona pati, pēc faktiskās rīcības spējas atgūšanas apliecina savu gribu, otrajā gadījumā, pēc motivēta pieteikuma, par pilnvarojuma izbeigšanu lemj tiesa.

Tā kā, atbilstoši Latvijas likumdevēja noteiktā nākotnes pilnvarojuma juridiskā spēka un augstās drošības pakāpei, to var uzskatīt par reālu valsts īstenotas pārstāvības alternatīvu, ar nākotnes pilnvarojuma palīdzību tiek būtiski ietaupīti valsts resursi.¹⁸ Tas pamatojams ar to, ka lai nodrošinātu savu tiesību un interešu pārstāvību nākotnē, personai ir nepieciešams vien noslēgt attiecīgo darījumu pie zvērināta notāra, savukārt pilnvarniekam, pēc atbilstoša ārstniecības iestādes izsniegta dokumenta saņemšanas, arī nepieciešama vien vizīte pie zvērināta notāra. Līdz ar to, valstī tiek atvieglota tiesu un administratīvo iestāžu darba slodze, kas saistīta ar personas tiesību aizsardzības pasākumiem, ņemot vērā gan rīcības spējas ierobežošanas procesam nepieciešamo kompetenci un laiku, kā arī publiskā sektora pieaugošās izmaksas. Vienlaicīgi, ar nākotnes pilnvarojuma palīdzību tiek maksimāli nodrošināta personas tiesību aizsardzība, atbilstoši pašas personas gribai, jo kā jebkurā pārstāvības procesā, valsts vienpusēji deleģētai pārstāvībai piemīt lielāks birokrātiskais slogs, un tā var izrādīties neefektīvāka. Šāda atziņa ir sniegta arī pieminētajā Eiropas Padomes Rekomendācijā Nr.R(99)4, ka valstīs, kurās lielāka prioritāte piešķirta nākotnes pilnvarojumiem, nevis valsts īstenotiem pārstāvības pasākumiem, valsts pārstāvības pasākumi tiek izmantoti tikai kā galējais

¹⁷ Ārstniecības likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 53².pants, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

¹⁸ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

līdzeklis, piemērojot tos tikai sarežģītos un strīdīgos gadījumos, kad tie ir nepieciešami un neizbēgami, lai aizsargātu konkrēto personu¹⁹.

Apkopojot visu iepriekš minēto, var iezīmēt svarīgākās un būtiskākās nākotnes pilnvarojuma priekšrocības attiecībā pret pārējiem pilnvaru veidiem, kā arī ieskicēt galvenās problēmu zonas, kas saistītas ar nākotnes pilnvarojuma izdošanas, piemērošanas un uzraudzības īstenošanu praksē.

Protams, nākotnes pilnvarojums, tāpat kā jebkurš pārstāvības modelis, ir saistīts ar pārstāvja negodprātīgas rīcības risku. Šajā aspektā īpaši nozīmīga ir tieši zvērināta notāra loma, jo noslēdzot nākotnes pilnvarojumu, pilnvarotājam tiek precīzi un skaidri izskaidroti visi ar to saistītie riski un priekšrocības, kā arī pilnvarnieks tiek uzskatāmi iepazīstināts ar viņam uzlikto atbildību un iespējamām tiesiskām sekām, tai skaitā ar pilnvarojuma negodprātīgu izmantošanu saistītām sankcijām. Tādā veidā tiek maksimāli izslēgta iespēja, ka pilnvarotājs tiek iespaidots vai pilnībā neizprot noslēgtās vienošanās būtību, vai pilnvarnieks neapzinās sev deleģētās atbildības nopietnību un apjomu.

Tomēr, gadījumos, ja tiek konstatēts, ka pilnvarnieks savus pienākumus nemaz nepilda vai arī pilda pretēji pilnvarotāja interesēm, pilnvarnieka tiesību pārstāvēt pilnvarotāju var apturēt tiesa. Šī mērķa īstenošanai, tiesība iesniegt tiesā motivētu pieteikumu par nākotnes pilnvarnieka tiesību apturēšanu ir noteikta pilnvarotāja tuvākiem radniekiem, vai to var īstenot arī valsts, ja šādu iesniegumu iesniedz prokurors. Lai izvērtētu lietas apstākļus pēc būtības, pilnvarnieks sniedz paskaidrojumus tiesas sēdē, kurā piedalās prokurors un tiek pieaicināta persona, kura izsniegusi nākotnes pilnvarojumu. Gadījumos, kad tiesa aptur pilnvarnieka tiesību pārstāvēt pilnvarotāju, pats nākotnes pilnvarojuma līgums paliek spēkā, kā arī gadījumos, ja tajā ir iecelti vairāki pilnvarnieki, bet nepieciešams apturēt tikai viena pilnvarnieka tiesības, otrs pilnvarnieks ir tiesīgs turpināt nākotnes pilnvarojuma izpildi. Savukārt, pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā tā noraksts tiek nosūtīts pilnvarniekam, pilnvarotājam, prokuroram un Latvijas Zvērinātu notāru padomei, kas nodrošina atbilstošu ierakstu izdarīšanu Nākotnes pilnvarojuma reģistrā.

Līdz ar to secināms, ka nākotnes pilnvarojums ir ne tikai jaunākais, bet arī inovatīvākais un drošākais pilnvarojuma veids. Nākotnes pilnvarojums sevī ietver ne tikai personas autonomu pašnoteikšanās tiesību, bet arī pārdomātu augstas drošības pakāpes nodrošinājumu visā pilnvarojuma pastāvēšanas laikā.

¹⁹ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

2.3. Prokūra

Prokūra ir komersanta izdots un publiski reģistrēts pilnvarojums noteiktai fiziskai personai rīkoties komersanta vārdā komercdarbības veikšanai. Pilnvaras reģistrēšanas fakts komercreģistrā, ļauj komersanta darījumu partneriem vai valsts un pašvaldību iestādēm viegli pārliecināties par pilnvarotās personas tiesībām rīkoties komersanta vārdā, tā aizsargājot trešo personu intereses.

Atbilstoši Komerclikuma 34.pantam²⁰, prokūra ir komercpilnvara, kas piešķir prokūristam tiesības komersanta vārdā slēgt darījumus un veikt citas ar jebkuru komercdarbību saistītas tiesiskās darbības, ieskaitot visas procesuālās darbības tiesvedības gaitā, kā piemēram prasības celšana, izlīgums, tiesas nolēmumu pārsūdzēšana u.tml.

Pilnvarojuma noformēšana prokūras formā var būt ērta arī komersantam, jo prokūras izdošanas kārtība ir vienkārša. Atbilstoši Komerclikuma noteikumiem, prokūra pati par sevi ir pilnvarojums un ir pakļauta tiem pašiem nosacījumiem, kā jebkurš cits pilnvarojums. Prokūru kā jebkuru citu pilnvaru var izdot tikai kompetenta persona. Prokūru izdod komersants vai tā likumiskais pārstāvis – individuālais komersants vai kapitālsabiedrības valde. Prokūras izdošanas fakts ir iesniedzams ierakstīšanai komercreģistrā, norādot prokūrista vārdu, uzvārdu, personas kodu, dzīvesvietas adresi un pases datus. Prokūras izdošanas process sastāv no divām atsevišķām daļām – lēmuma pieņemšanas par prokūras izdošanu un prokūras ierakstīšanu komercreģistrā.

Ar prokūras izdošanu prokūristam tiek piešķirtas gandrīz valdes locekļa pilnvaru apjomam pielīdzināmas rīcības tiesības attiecībā pret trešajām personām. Lai gan komersanta un prokūrista attiecībās var noteikt līgumiskus rīcības apjoma ierobežojumus, publiski aprobežot prokūru var tikai likumā noteiktajos gadījumos – liedzot prokūristam atsavināt un citādi rīkoties ar nekustamu īpašumu, vai izdodot kopprokūru²¹.

Līdz ar to secināms, ka par prokūras likumiskajiem ierobežojumiem uzskatāmi tādi, par kuriem izdarāms vai nav izdarāms ieraksts komercreģistrā. Savukārt attiecībā uz to prokūras likumisko ierobežojumu, par kuru nav izdarāms ieraksts komercreģistrā, uzskatāmas prokūristam noteiktās tiesības komersanta vārdā veikt citas ar jebkuru komercdarbību saistītas tiesiskas darbības.

Ņemot vērā, ka ne Komerclikumā, ne citos normatīvajos aktos nav tieši noteikts, kādas prokūrista vārdā veiktās darbības ir uzskatāmas par jebkurām komercdarbību saistītām

²⁰ Komerclikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 34.pants pirmā daļa, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

²¹ Komerclikums// LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

tiesiskajām darbībām, par vienīgajiem prokūras ierobežojumiem var uzskatīt kopprokūru, vai arī ierobežojumus attiecībā uz darījumiem ar nekustamo īpašumu.

Atsevišķa prokūra. Atsevišķas prokūras izdošanas gadījumā prokūrists ir tiesīgs rīkoties komersanta vārdā vienpersoniski. Ir iespējams izdot arī vairākas atsevišķas prokūras. Tas nozīmē, ka katrs no prokūristiem drīkstēs pārstāvēt komersantu (piemēram, parakstīt sabiedrības vārdā līgumus, atskaites un citus ar komercdarbību saistītus dokumentus).

Kopprokūra.²² Komersants var izdot arī vienu prokūru vairākām personām. Šādā gadījumā tā ir kopprokūra. Tātad, kopprokūristi ir tiesīgi pārstāvēt komersantu (t.sk. parakstīties sabiedrības vārdā) tikai visi kopā – gluži tāpat kā sabiedrības valdes locekļi, kuriem ir noteiktas kopīgās pārstāvības tiesības. Kopprokūras izdošana ir viena no iespējamā kā publiski reģistrēt prokūrista rīcības aprobežojumu. Jāatzīmē, ka atbilstoši patreizējās statistikas datiem, vidēji tikai katra divdesmitā reģistrētā prokūra ir kopprokūra.

Pārstāvība kopā ar valdes locekli. Atbilstoši Komerclikumam, sabiedrības statūtos var paredzēt, ka prokūrists pārstāv kapitālsabiedrību kopā ar vienu vai vairākiem valdes locekļiem. Tātad, ja statūtos šāds noteikums nav iekļauts, prokūrista saistītās pārstāvības tiesības ar valdes locekli netiks reģistrētas. Jāatzīmē, ka šobrīd statūtos nevar noteikt ierobežojumu valdes loceklim pārstāvēt sabiedrību tikai kopīgi ar prokūristu, kamēr prokūristam šāds ierobežojums ir iespējams.

Salīdzinājumā ar cita veida pilnvarām prokūra ir vienīgā, par kuras spēkā esamību un saturu var pārliecināties publiski pieejamā reģistrā. Šāda iespēja dod drošību, uzticamību un kontroli. Turpretim par cita veida pilnvaras spēkā esamību pārbaudīt ir grūti, izņemot gadījumus, kad darījums tiek noslēgts pie zvērināta notāra, kuram ir pienākums un iespēja to pārbaudīt.

Prokūras plašo pilnvarojuma apjomu nosaka likums, un visi ierobežojumi, ko tai nosaka pats komersants nav saistoši trešajām personām. Izdodot prokūru, prokūristam tiek nodotas faktiski visas tiesības, kādas piemīt pašam komersantam (īpaši, ja to izdod individuālais komersants), izņemot jau pieminētos ierobežojumus attiecībā uz darījumiem ar nekustamiem īpašumiem un filiāli. Tādēļ likumdevējs ir paredzējis arī zināmus drošības līdzekļus – prokūrists nevar izdot prokūru, un prokūru nevar nodot tālāk – pārpilnvarot, kā tas ir parastās komercpilnvaras gadījumā.

Likumdevējs skaidri nav norādījis, vai prokūrists var būt juridiska persona, tomēr tulkojot normatīvo regulējumu kopumā secināms, ka prokūrists var būt tikai fiziska persona, jo

²² Komerclikums// LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

ja prokūru izdod juridiskai personai, kas darbojas caur saviem likumiskajiem pārstāvjiem, netiek nodrošināts arī iepriekš minētais aprobežojums par pārpilnvarojuma aizliegumu.

Iepazīstoties ar tiesu praksi jautājumos par prokūrām, var izšķirt divus galvenos problēmjasautājumus – prokūrista tiesībās pārstāvēt juridisko personu tiesvedībā un prokūrista tiesības noslēgt un uzteikt darba līgumus.

Juridiskajā literatūrā gan ir izteikts viedoklis, ka Komerclikuma normatīvais regulējums neaizliedz komersanta prokūristam slēgt un uzteikt darba līgumus.²³ Gadījumos, kad komersants ir uzskatāms arī par darba devēju Darba likuma izpratnē un tam nepieciešams slēgt darba līgumus ar potenciālajiem darbiniekiem, prokūrists ir tiesīgs izmantot šādas tiesības, ja no prokūras noteikumiem neizriet pretējais.²⁴ Tas pats attiecināms arī uz darba līguma uzteikumu. Šāds viedoklis izteikts arī 23.01.2008. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SKC-30/2008²⁵, norādot, ka prokūra dod tiesības prokūristam pārstāvēt komersantu visās ar tā darbību saistītajās jomās, un darba līgumu noslēgšana vai uzteikums ir uzskatāms par tiešu komersanta komercdarbības sastāvdaļu. Minētā sprieduma motīvu daļā tiesa norāda, ka *“par prokūras likumiskajiem ierobežojumiem uzskatāmi tādi, par kuriem izdarāms vai nav izdarāms ieraksts komercreģistrā. Savukārt attiecībā uz to prokūras likumisko ierobežojumu, par kuru nav izdarāms ieraksts komercreģistrā, uzskatāmas Komerclikuma 34.panta pirmajā daļā noteiktās tiesības prokūristam komersanta vārdā veikt citas ar jebkuru komercdarbību saistītas tiesiskas darbības.(---) Šajā gadījumā ir piemērojams vispārējo privāttiesību princips, atbilstoši kuram komerciesībās ir „atļauts viss, kas nav aizliegts”²⁶.*

Līdz ar to secināms, ka prokūrista tiesības pārstāvēt komersantu neapšaubāmi ir uzskatāmas par drošākām un publiski garantētām, jo ne pārstāvība tiesvedībā, ne pārstāvība darba tiesisko attiecību jomā, neietilpst likumā noteikto prokūras aprobežojumu uzskaitījumā, un līdz ar to tās nav arī apstrīdamas vai apšaubāmas. Turklāt, vienīgie likumā noteiktie, iespējamie prokūras aprobežojumi ir reģistrēti valsts uzturētā publiskā reģistrā – komercreģistrā, un informācija par to esamību vai neesamību ir publiski pieejama jebkurai ieinteresētai personai. Proti, katram darījuma dalībniekam vai potenciālam sadarbības partnerim ir garantēta droša un nepārprotama informācija, un līdz ar to arī izpratne, par prokūrista patieso pilnvarojuma apjomu un tiesību pārstāvēt komersantu apjomu, kas ir būtisks sadarbības un darījumu plānošanas priekšnoteikums.

²³ Loebers A. Tirdzniecības tiesību pārskats, Rīga: Valters un Rapa, 1926, 81.lpp.

²⁴ Neimanis J. Prokūras tiesību apjoms II, Jurista Vārds, 2007, Nr. 27, 7.lpp.

²⁵ 23.01.2008. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr.SKC-30/2008

²⁶ 23.01.2008. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr.SKC-30/2008

2.4. Parastā komercpilnvara

Atbilstoši Komerclikuma 40. pantam²⁷, ja komersants, neizdodot prokūru, pilnvaro kādu citu personu viņa vārdā veikt komercdarbību, slēgt ar komersanta veikto komercdarbību saistītus noteikta veida darījumus vai arī slēgt ar komersanta veikto komercdarbību saistītus atsevišķus darījumus, tāda pilnvara uzskatāma par parasto komercpilnvaru, un tā attiecas uz visām tiesiskajām darbībām, kas parasti ir vērstas uz šādas komercdarbības veikšanu vai šādu darījumu slēgšanu. Atsauce uz vārdu “parasta”, šādā kontekstā nenorāda uz tās zemāku kvalitāti vai ierobežotāku apjomu, bet gan uz tās izdošanas kārtības noteikumiem. Proti, ar terminu parastā komercpilnvara tiek saprasta pilnvara, kuras izdošanas un reģistrācijas kārtība noteikta likumā, bet neparedz tam kādus īpašus noteikumus vai uzstādījumus. Šādā kontekstā svarīgākais ir atsauce uz atšķirībām, kas to nodala no prokūras.

Atšķirībā no prokūras, likums neparedz parasto komercpilnvaru ierakstīt komercreģistrā, līdz ar to informācija par komercpilnvaras esamību un pilnvarojuma apjomu nav publiski pieejama. Turklāt parastai komercpilnvarai Komerclikums paredz plašākus ierobežojumus nekā prokūrai. Piemēram, parastās komercpilnvaras pilnvarniekam atšķirībā no prokūrista nav tiesību komersanta vārdā aizņemties naudas līdzekļus kredītiestādē vai pārstāvēt komersantu tiesā, bez konkrētas norādes uz šādu darbību deleģēšanu.

Kaut arī parastā komercpilnvara atšķiras no prokūras ar to, ka nav reģistrēta komercreģistrā un persona nevar pārbaudīt attiecīgā komersanta paraksta tiesīgās personas, pašu pilnvarojuma faktu var pārbaudīt salīdzinoši vienkārši, bet pilnvarojuma apjoma noteikšana bieži rada problēmas, jo pilnvarojuma apjoma formulējuma interpretācijas var būt atšķirīgas, un dažreiz nekonkrētas.

Tādēļ, trešajām personām veicot noteiktus darījumus, kurus slēdz komersanta pilnvarnieks uz parastās komercpilnvaras pamata, jāpārlicinās par tā pilnvarojuma apjomu, jo parastā komercpilnvarojuma gadījumā trešā persona ir atbildīga par pareizu tās iztulkošanu. Pretējā gadījumā noteiktus darījumus varēs apstrīdēt, ja tiks konstatēts, ka pilnvarniekam ir pastāvējuši pilnvarojuma tiesību ierobežojumi²⁸.

Norāde uz parastās komercpilnvaras ierobežoto apjomu atšķirībā no prokūras, jau ietverta tās definīcijā: parastā komercpilnvara – komersanta izsniegta pilnvara, kas nav prokūra, un ar kuru komersants pilnvaro citu personu viņa vārdā – veikt komercdarbību, kas ir

²⁷ Komerclikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> 40.pants pirmā daļa, [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

²⁸ Džugleja T. Tiesību pamati //Pieejams:http://www.rtt.edu.lv/spaw/uploads/files/TIESIBU_PAMATI.pdf [aplūkots 2021.gada 4.novembrī]

analoģiska universālpilnvarai, tomēr ar īpatnībām – ko nosaka parastās komercdarbības ietvari, kā piemēram, iespēju slēgt ar komersanta veikto komercdarbību saistītus – noteikta veida darījumus, kas ir analoģiska ģenerālpilnvarai, vai atsevišķus darījumus, kas ir analoģiska speciālpilnvarai. Citiem vārdiem sakot – komercpilnvara var būt analoģiska jebkuram, iepriekš darbā apskatītajam pilnvarojuma veidam, ar vienīgo atšķirību, ka pretēji parastajām pilnvarām, komercpilnvaras nosaukums nesatur konkrēto norādi uz pilnvarojuma apjomu. Līdz ar to, komersants var izdot komercpilnvaru, kas savā būtībā ir analoga speciālpilnvarai, un līdz ar to dod pilnvarniekam tiesības veikt vien konkrētu darījumu vai darbību, kas saistīta ar konkrētā komersanta komercdarbību, vai arī izdot komercpilnvaru, kas analoga universālpilnvarai, un principā dod pilnvarniekam tiesības veikt un izpildīt visas komersanta valdes funkcijas un pienākumus, pilnā apmērā.

Parastās komercpilnvaras gadījumā pilnvarniekam nepieciešams īpašs pilnvarojums, konkrēti uzrādīti uzdevumi, kā piemēram, blakusdarījumu slēgšanai – darījumiem, kas nav tieši pakļauti komersanta pamatdarbībai, bet ir nepieciešami tās nodrošināšanai; darījumiem ar nekustamiem īpašumiem, to atsavināšanai; vekseļu izrakstīšanai – parastās komercpilnvaras ietvaros var tikai realizēt komersanta tiesības, kas izriet no citu izrakstītiem vekseļiem; aizdevumu saņemšanai – var komersanta vārdā dot aizdevumus, bet parādsaistības komersanta vārdā uzņemties nevar.

Turklāt būtisks ir fakts, ka pretēji prokūrai, kurā jau sākotnēji ietvertas visas procesuālās darbības, parastās komercpilnvaras gadījumā arī pārstāvībai tiesā nepieciešama īpaša norāde. Šāda atziņa sniegta arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumā²⁹, kurā norādīts, ka atbilstoši Komerclikuma 34.panta pirmajai daļai prokūra ir komercpilnvara, kas piešķir prokūristam tiesības komersanta vārdā slēgt darījumus un veikt citas ar jebkuru komercdarbību saistītas tiesiskās darbības, ieskaitot visas procesuālās darbības tiesvedības gaitā (prasības celšana, izlīgums, tiesas nolēmumu pārsūdzēšana u.tml.), un līdz ar to, tas vērtējams kā vispārējo privāttiesību princips, atbilstoši kuram komerc tiesībās ir „atļauts viss, kas nav aizliegts”.

Līdz ar to secināms, ka galvenā saturiskā atšķirība starp prokūru un parasto komercpilnvaru, ir apstākļi, ka prokūristam ir atļauts viss, izņemot ierobežojumus, kas īpaši atzīmēti un reģistrēti komercregistrā, savukārt komercpilnvarniekam ir atļauts tikai tas, kas konkrēti norādīts pilnvarā, kā jebkurai pilnvarotai personai vispārējā izpratnē. Līdz ar to, jebkuram sadarbības partnerim neapšaubāmi vienkāršāks un ērtāks ir sadarbības modelis ar

²⁹ 23.01.2008. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā nr.SKC-30/2008

prokūristu, jo vienīgā drošības pārbaude ir veicama ar ieskatīšanos komercreģistrā, un pārlicinoties par prokūristam reģistrēto aprobežojumu (darījumiem ar nekustamo īpašumu) esamību vai neesamību. Savukārt, veicot sadarbību ar komersanta pilnvarnieku, atbilstoši parastai komercpilnvarai, pašam sadarbības partnerim jāprot pareizi un adekvāti iztulkot viņam iesniegtās vai uzrādītās komercpilvaras teksta būtību un pilnvarojuma apjomu, lai nekļūdītos šādā formātā noslēdzot konkrētus darījumus.

3. NOTARIĀLO PILNVARU ĪPATNĪBAS

Nepārprotams ir fakts, ka notariālais akts ir uzskatāms par zvērināta notāra darbības un kompetences augstākās kvalitātes apliecinājumu un atšķirības zīmi. Kā iepriekš darbā tika minēts, kaut arī Latvijā likumdevējs pilnvarojumam nav noteicis obligātu notariālo formu, izņemot nākotnes pilnvarojumam, tomēr praksē, darījumu noslēgšanai izmantojot pārstāvību, pārsvarā visās tiesību jomās pastāv nepieciešamība pēc notariālas pilnvaras. Šajā nodaļā autors apskatīs un izvērtēs galvenās notariālo pilnvaru raksturojošās pazīmes, nosacījumus un priekšrocības.

3.1. Notariāta funkcijas pilnvaru izdošanā

Latvijā darbojas kontinentālās Eiropas tiesību saimei atbilstošais latīņu tipa notariāts, kur notāram kā valsts pilnvarotai publiskai amatpersonai likumdevējs deleģējis divas svarīgākās funkcijas: notariālo aktu taisīšana un apliecināšanas funkcija, ko tomēr nekādi nevar atdalīt arī trešās funkcijas, proti – izskaidrošanas un padomu sniegšanas funkcijas³⁰. Notariāta svarīgākais uzdevums ir preventīvā tiesvedība, sniedzot sabiedrībai augstas juridiskās kvalitātes pakalpojumus, kas līdztekus notāra amata pamatfunkciju – notariālo darbību veikšanai, izpaužas kā konsultēšana un tiesību izskaidrošana, kas papildināta arī mediācijas procesa īstenošanu. Kaut arī valsts notariātam ir deleģējusi publiskas funkcijas, latīņu tipa notariāta sistēmā notārs ir brīva profesija, kam likumdevējs ir noteicis augstas profesionālās prasības, kā arī noteicis stingri regulētu pārraudzības un kontroles sistēmu. Līdz ar to, Latvijas notariātu droši var uzskatīt par kompetentu un drošu saikni starp valsti un sabiedrību, garantējot augstu drošības un kvalitātes pakāpi privāttiesiskajās attiecībās³¹. Minēto apliecina arī arvien pieaugošo darbību jomu amplitūda, ko likumdevējs uzticējis veikt zvērinātam notāram. Kā savos izteikumos norādījis G. Litvins³², Notariāta likumā redzama tendence, ka Latvijas Zvērinātu notāru padome un citas pašpārvaldes institūcijas izpilda arvien vairāk uzdevumu, tajā skaitā pārņemot uzdevumus no Tieslietu ministrijas un tiesām.

Atbilstoši Notariāta likuma noteikumiem, ņemot vērā zvērināta notāra amata darbības duālisma principu, notariālā akta taisīšana ir uzskatāma par visu notāram piekritīgo darbību

³⁰ Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums: Pētījums. 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2039> [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

³¹ Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums: Pētījums. 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2039> [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

³² Litvins G. Notariāta likumam 25. raksts. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/297206-notariata-likumam-25-2018> [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

prioritāti. Notariālais akts ir dokuments, kurā tiek ieguldīta notāra plašā kompetence un kvalifikācija, tam piemīt augstākais juridiskais spēks, tajā skaidri un nepārprotami tiek iekļauta paša zvērināta notāra atbildība, kā arī tā forma un saturs ir detalizēti noteikts likumā, un tam ir izpildes garantija.³³

Viena no būtiskākajām notariālo aktu atšķirības zīmēm, ir tā satura juridiskā kvalitāte, kas izklāstīts vienkāršā, precīzā, un viegli uztveramā valodā, lieki neapgrūtinot tekstu ar liekvārdību, daudzu specifisku terminu lietošanu, kā arī likuma normu pārskaitījumu, kā nereti tiek praktizēts privātu juridisko dokumentu sagatavošanā.

Turklāt, notariālā akta pierādījuma spēks prezumē faktu ticamību un pareizību, kas panākta ar notāra veiktajām darbībām. Apliecinot notariālo aktu, notārs tajā iekļauj tikai tādas ziņas, par ko pats ir pārliecinājies, veicot personu datu pārbaudi un juridisku faktu īstumu pēc ierakstiem attiecīgos publiskos reģistros, vai saņemtajiem dokumentiem, kā arī pašu akta dalībnieku sniegtos gribas izteikumus un paziņojumus, kas dokumentā tiek fiksēti tikai pēc tam, kad notārs ir pārliecinājies, ka personas tos sniegušas labprātīgi, un apzinoties šādu sniegto paziņojumu vai gribas izteikumu iespējamās tiesiskās sekas. Attiecībā uz pieminēto personu paziņojumu un gribas labprātības principu, ir saprotams, ka notāra kompetencē tiek iekļauta ne tikai dokumenta satura izskaidrošanas, bet arī padziļinātas, konstruktīvas konsultācijas sniegšanas pienākums. Atbilstoši L.Damanes paustajam viedoklim³⁴, notariāls akts ir ne vien personas gribas izteikuma un fakta, kuram ir tiesiska nozīme, autentiskuma apliecinājums, bet tas arī ir notariāls apliecinājums, kas nodrošina visa dokumenta autentiskumu, piešķirot tam pierādījuma un izpildu spēku, kuram ir obligāta notāra neitrāla, bet aktīva konsultēšana. Ar minēto jāsaprot, ka notārs ne tikai formāli noskaidro personas gribu, bet dara to konstruktīvi, uzdodot jautājumus, veicot personas konsultēšanu par attiecīgo tiesību vai tiesisko attiecību jomu, kā arī izskaidro personai atšķirīgu iespējamo lēmumu iespējamās tiesiskās sekas. Tikai visa iepriekš minētā rezultātā, notariālajā aktā tiek apliecināta personas izteiktā griba un sniegtie paziņojumi.

Līdz ar to, notariālais akts nodrošina to faktu un paziņojumu ticamību, par kuriem notārs apliecina, ka viņš personīgi tos ir redzējis vai dzirdējis (*propriis sensibus*), vai veicis, proti, notārs var apliecināt tikai to, ko ir sajutis ar savām maņām.³⁵ Savukārt, ar visa

³³ Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums: Pētījums. 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2039> [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

³⁴ Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, Rīga: 2011, 21. lpp

³⁵ Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, Rīga: 2011, 22. lpp

dokumenta autentiskuma nodrošināšanu tiek prezumēta ticamība fakta un gribas izteikuma, kam ir tiesiska nozīme, autentiskumam, tajā skaitā tam, ka paraksti ir autentiski oriģināliem, akta dalībnieki bijuši tiesībspējīgi, rīcībspējīgi, pilnvarojums, pārstāvības tiesības pārbaudītas. Piemēram, trešās personas var būt drošas, ka notariālā aktā minētās personas darījumu ir noslēgušas, turklāt noslēgušas ar attiecīgu saturu.³⁶

Vēl viena no raksturīgākajām notariālā akta pazīmēm, ir tā oriģināla saglabāšanas pienākums, kas tiek nodrošināta ar notariālo aktu grāmatu, ko ved zvērināts notārs, un kas nodrošina jebkura notariālā akta nezūdamības garantiju, un iespēju neierobežotā laika termiņā iegūt tā atvasinājumus izraksta vai noraksta veidā. Turklāt, atbilstoši latīņu tipa notariāta būtībai, apliecināts akts ir pilnā mērā izpildāms, tāpat kā jebkurš tiesas nolēmums.³⁷

Līdz ar to, notārs pilnā mērā nodrošina sev piešķirto valsts varas deleģējumu, kas nosaka notariālu spēku notāra taisītajiem aktiem, nodrošinot to saglabāšanu, pierādījumu spēku un izpildu spēku.³⁸ Personas gribas noskaidrošanai notārs ar konsultāciju un paskaidrojumu palīdzību nodrošina sev nepieciešamo informāciju, proti, notārs apliecinot garantē klientu vienošanās likumību, oficiāli konstatē viņu piekrišanu dokumenta saturam, juridiskām sekām.³⁹

Kā savā pētījumā norādījusi S.Osipova, ar notariālo aktu notārs izpilda savu misiju sabiedrībā, garantējot publisku drošību personu privāttiesiskās attiecībās, kā arī sniedzot kompetentu palīdzību attiecību noformēšanā, atbilstoši spēkā esošajām tiesību normām, personu gribai un interesēm.⁴⁰

Pēc veiktā ieskata notariālā akta būtības, raksturīgāko īpatnību, kvalitātes un ticamības pakāpes raksturojumā, autors darba tālākajā gaitā apskatīs konkrētu notariālo aktu – pilnvaru īpatnības un to izdošanas procesu.

3.2. Pilnvara kā publisks dokuments

Latvijā, kā to nosaka piederība kontinentālās Eiropas (Romāņu – ģermāņu) tiesību saimei, un tai raksturīgais fundamentālais tiesību dalījums privātās un publiskās tiesībās, pastāv arī likumdevēja noteikts, klasificēts dokumentu dalījums privātajos un publiskajos

³⁶ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds ABC, 2007, 195.lpp.

³⁷ Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004.24.februāris, nr.7(312). No: Notariāts pasaulē. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības starptautiskās notariālās sadarbības komisijas pētījums. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636> [skatīts 2021.gada 30.oktobrī]

³⁸ Eiropas notāru ētikas kodekss. Pieejams:http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/eiropas_etikas_kodekss.pdf [skatīts 2021.gada 14.novembrī]

³⁹ Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004. 24.februāris, nr.7(312). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636> [skatīts 14.10.2021.].

⁴⁰ Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums: Pētījums. 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2039> [aplūkots 2021.gada 14.novembrī]

dokumentos. Turklāt, kā priekšrocības, kuras likums piešķir publiskā kārtībā sastādītiem dokumentiem, salīdzinot ar privātiem dokumentiem, pamatotas uz prezumpciju, ka amatpersonām, kas sastāda un apliecina šos dokumentus, nav privātas ieinteresētības uz dokumenta pamata veiktajos darījumos, kā arī tās nes atbildību likumā noteiktajā kārtībā, par nepatiesu ziņu vai apstākļu apliecinājumu. Šādu atziņu ir sniegusi arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa⁴¹, norādot, ka neceļot atsevišķu prasību, publiskā aktā norādīto nevar apgāzt ne ar liecinieku liecībām, ne ar privātiem dokumentiem.

Kaut arī Latvijas normatīvajos aktos nav sniegta konkrēta un vienota publiska dokumenta definīcija, atsauces uz šādu dokumenta statusu ir iekļautas vairākos atsevišķos, dažādu tiesību jomu regulējošos normatīvajos aktos. Attiecībā uz notariālo aktu, tā publiskā dokumenta statuss noteikts Notariāta likuma 81.pantā, turklāt tas noteikts nepārprotami, proti, atbilstoši Notariāta likumam, notariālie akti un apliecinājumi, kurus taisa zvērināts notārs, ir publiski dokumenti.⁴²

Atšķirībā no Notariāta likuma normā iekļautā konkrētā formulējuma, ka notariālais akts ir publisks dokuments, piemēram Dokumentu legalizācijas likuma 2.pantā ietverta norāde⁴³, ka publiska dokumenta statuss atkarīgs no tā, vai dokuments atbilst 1961.gada 5.oktobra Hāgas konvencijā par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu,⁴⁴ savukārt ārvalstī izsniegts publisks dokuments iegūst juridisku spēku Latvijā, to legalizējot.

Ņemot vērā minētās normas gramatisko tulkojumu, var secināt, ka tieši legalizācijas fakts nosaka jebkura ārvalsts publiska dokumenta analogiju ar Latvijas publiska dokumenta juridisko spēku. Lai izvairītos no problemātikas par aplamas šīs normas pielietošanu praksē, tiesību piemērotājam vispirms ir jāgūst skaidrs priekšstats par konkrētās valsts normatīvo regulējumu, kas attiecas uz publiska dokumenta statusa priekšnosacījumiem un tā iegūšanas procesu.

Dokumentu iedalījums privātos un publiskos, dažādās valstīs un tiesību sistēmās mēdz būt būtiski atšķirīgs, tomēr galvenais un noteicošais faktors šādam iedalījumam ir dokumenta autentiskuma, satura un ticamības koeficients⁴⁵. Līdz ar to, tikai pats dokumenta apliecinājuma

⁴¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 18.04.2012. spriedums lietā Nr.

SKC 176/2012. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3102> [aplūkots 2021.gada 10.novembrī]

⁴² Notariāta likums: LV likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59982-notariata-likums> [aplūkots 14.11.2021.]

⁴³ Dokumentu legalizācijas likums: LV likums. Pieejams: [aplūkots 14.11.2021.]

⁴⁴ 1961.gada 5.oktobra Hāgas konvencija par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/33947-par-hagas-konvenciju-par-arvalstu-publisko-dokumentu-legalizācijas-prasības-atcelšanu> [aplūkots 14.11.2021.]

⁴⁵ Rudevskā B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

ar Apostille fakts, nekādi neietekmē paša dokumenta sākotnējo statusu, proti, privāts dokuments, uz kura amatpersona ir apliecinājusi personas paraksta īstumu, pēc apliecināšanas ar Apostille automātiski nevar kļūt par publisku dokumentu, bet gan tikai iegūt pamatojumu, ka persona tiešām parakstījusi konkrēto dokumentu. Šāda veida apliecinājums nekādi nemaina dokumenta juridisko spēku vai kvalitāti, vien pamato, ka tā saturs nav pretrunā likumam.

Notariāla pilnvara, kā jebkurš notariālais akts ir publisks dokuments, un tas sniedz pārliecību ne vien pilnvardevējam un pilnvarniekam, bet arī trešajām personām, ka darījums, kas noslēgts izmantojot šādu pārstāvības formu, garantē tā juridisko spēku, un uz darījuma pamata iegūto, grozīto vai izbeigto tiesību likumību, un ka nav tiesisku šķēršļu šādu tiesību reģistrācijai vai nostiprināšanai publiskos reģistros. Vienlaicīgi, tas izslēdz jebkādas šaubas par minēto tiesību vēlāku atsaukumu vai atzīšanu par spēkā neesošām, pārstāvības nelikumīgas nodibināšanas vai robežu neievērošanas rezultātā. Pieminētie tiesību atsaukumi, protams, nav pilnībā noliedzami, vai šādu atsaukumu iespējamība nav pilnībā izslēdzama, un šādu atsaukumu vai spēkā neesamības iespējamības risks pastāv, bet to pamatotība un cēloņu izcelsme nebūs saistīta ar pārstāvības, kas realizēta uz notariālas pilnvaras pamata, autentiskumu vai likumību.

Tātad secināms, ka zvērināta notāra kā valsts pilnvarotas amatpersonas darbība ir nepieciešama, lai piešķirtu dokumentiem publisku ticamību. Publiskā ticamība šajā kontekstā nav jāsaprot tādejādi, ka jebkura notariālā formā noslēgta darījuma noslēgšanas fakts un saturs kļūst pieejams trešajām personām, jo ir reģistrējams publiskā reģistrā. Notariāli noslēgta tiesiskā darījuma publiskā ticamība izpaužas garantijā, ka tā saturs atbilst personu brīvībai gribai un ir juridiski korekts. Tātad, jebkura notariālā akta formā sagatavota pilnvara garantē trešajām personām, ka tajā ietvertais pilnvarojums ir atbilstošs un ticams, pilnībā izslēdzot risku.

Notariālas pilnvaras izdošanas process ietver vairākus būtiskus aspektus, gan tādus, kas vienoti tiek piemēroti visiem notariāliem aktiem, proti, personas gribas noskaidrošana, dokumenta projekta sagatavošana, personas iepazīstināšana ar tā saturu, izskaidrojot tajā ietverto terminoloģiju un tā iespējamās tiesiskās sekas, likumā noteiktā kārtībā īstenotais dokumenta parakstīšanas un apliecināšanas process, akta reģistrēšana aktu un apliecinājumu reģistrā un akta saglabāšana notariālo aktu grāmatā, bet arī pilnvaras reģistrācija Pilnvaru

reģistrā⁴⁶, ko līdztekus Nākotnes pilnvarojumu reģistram, uztur un nodrošina Latvijas Zvērinātu notāru padome (turpmāk – LZNP).

Atšķirībā no citiem LZNP uzturētajiem un pārraudzītajiem reģistriem, Pilnvaru reģistrā tiek ierakstītas un reģistrētas ne tikai ziņas par pilnvaru (izdošanas laiks, vieta, notārs, pilnvardevējs un pilnvarnieks, atsaukšanas laiks, notārs, savukārt Nākotnes pilnvarojumu reģistrā vēl papildus pilnvarnieka tiesību vai to atsaukuma reģistrācijas laiks, pamatojums)⁴⁷, bet digitāli tiek saglabāta arī pati pilnvara. Līdz minētā Pilnvaru reģistra ieviešanai, tā funkcijas daļēji pildīja Atsaukto pilnvarojumu reģistrs, kurā tika reģistrētas ziņas par jebkuru pilnvaras atsaukuma faktu, un tas kalpoja par galveno pilnvaru drošības garantiju. Līdz ar to, praksē nācās sastapties ar pilnvaru viltojumu gadījumiem, jo tiesību piemērotājam pārbaudot iesniegto pilnvaru bija ierobežotas iespējas un resursi tās autentiskuma pārbaudei, un kā galvenais instruments tika izmantots publiski pieejamie, Tieslietu ministrijas apkopotie zvērinātu notāru parakstu un zīmogu paraugi.

Minētie fakti, kā arī katrai notāra izdotajai pilnvarai piešķirtais identifikācijas kods, šobrīd līdz maksimumam nodrošina pilnvaru autentiskuma pierādījumu, kā arī izslēdz viltojumu iespējamību.

3.3. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā

Strauji attīstoties un pilnveidojoties starptautiskajām privāttiesībām un to aktualitātei, būtisks jautājums ir pārstāvībai personas interešu un tiesību nodrošināšanai dažādu valstu tiesību sistēmās. Pieaugot personu mobilitātei, ko veicina personu brīvas pārvietošanās iespējas, pārstāvības jautājums ir aktuāls ne tikai saistību vai lietu tiesību jomā, bet arī ģimenes tiesību, mantojuma tiesību, bērnu tiesību jomā. Pilnvarojuma nepieciešamība personām arvien biežāk ir vērojama ne tikai darījumu slēgšanai ārvalstīs, bet arī laulību noslēgšanas, šķiršanas, saskarsmes tiesību un mantojuma lietās.

Līdzīgi, kā fizisko personu tiesību un interešu īstenošanai, arī komercietisību jomā pilnvarojuma aktualitāti nosaka komercietisību attīstības dinamika un globalizācija. Arvien vairāk un plašākā mērogā juridiskās personas veic starptautisku sadarbību, kas nepieciešama

⁴⁶ 26.06.2018. MK noteikumi Nr.379 “Noteikumi par zvērinātu notāru apliecināto pilnvarojumu reģistru, Latvijā atsaukto pilnvarojumu reģistru un nākotnes pilnvarojumu reģistru”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299974> [aplūkots 2021.gada 30.oktobrī]

⁴⁷ 26.06.2018. MK noteikumi Nr.379 “Noteikumi par zvērinātu notāru apliecināto pilnvarojumu reģistru, Latvijā atsaukto pilnvarojumu reģistru un nākotnes pilnvarojumu reģistru”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299974> [aplūkots 2021.gada 30.oktobrī]

komercdarbības nodrošināšanai, un darījumu slēgšanai tām nepieciešams ievērot konkrētās valsts komercdarījumu normatīvo regulējumu.

Latvijā, darījuma noslēgšanai vai tiesību un interešu pārstāvēšanai citas personas vārdā, nepieciešama rakstiska pilnvara. Kā izņēmuma gadījumus var minēt atsevišķus, Civilprocesa likumā noteiktos gadījumus⁴⁸, kad persona tiesā var izteikt mutisku pilnvarojumu, bet minētā atkāpe nav šī darba kontekstā, tādēļ turpmāk autors to neizskatīs. Kaut arī pēc Civillikuma noteikumiem, tikai nākotnes pilnvarojumam noteikta obligāta notariālā akta forma, faktiski gandrīz visās jomās pilnvarojumam tiek prezumēta prasība pēc notariālā akta formas, kas ietverta dažādos normatīvajos aktos. Kā izņēmumus var minēt vien juridiskas personas izdotas pilnvaras, darbību veikšanai organizācijas iekšējās struktūras ietvaros.

Tātad, pārstāvībai Latvijā nepieciešams rakstisks pilnvarojums, pārsvarā gadījumu pilnvarai nepieciešama notariālā akta forma, turklāt, lai izmantotu ārvalstīs izdotu pilnvarojumu, tam jābūt publiskam dokumentam, atsevišķos gadījumos, legalizētam.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tieši ārvalstīs izdoto pilnvaru piemērošana darījumiem Latvijā, ir viena no zvērinātu notāru, kā tiesību piemērotāju, ikdienas aktualitāte. Tomēr, pieaugot šādu darījumu pieprasījumam, pieaug arī problemātika, kas saistīta ar ārvalsts publisko dokumentu – pilnvaru, piemērošanu praksē, atbilstoši Latvijas normatīvajam regulējumam. Aplūkojot minēto jautājumu Notariāta likuma tvērumā, lai ārvalstī izdota pilnvara atbilstu minētajiem kritērijiem, un būtu piemērojama darījumu īstenošanai Latvijā, principā Latvijas notārs varētu izmantot vien dažu Eiropas valstu, kurās līdzīgi Latvijai darbojas Latīņu tipa notariāts, notāru izdotas pilnvaras. Tā piemēram, Vācijas notāra pilnvara gandrīz pilnībā atbilst Latvijas notāra izdotai pilnvarai, protams, uzsverot, ka pilnvara sagatavota notariālā akta formā, jo arī Vācijas notāri taīsa ne tikai notariālos aktus, bet veic arī notariālos apliecinājumus. Līdz ar to, tāpat kā Latvijā, ir iespējams paraksta īstuma apliecinājums uz privāta dokumenta, un dokumenta sagatavošana notariālā akta formā, kas automātiski piešķir dokumentam publiska dokumenta statusu. Tātad, problēmas ar ārvalstu pilnvaru atbilstību Notariāta likuma prasībām, ir iespējamas arī ar Latīņu tipa notariātu pārstāvētām valstīm, savukārt pilnvaras, kas izdotas, piemēram, anglo-sakšu (*common law*) tiesību sistēmai piederošās valstīs, principā Latvijā nav piemērojamas un darījumu noslēgšanai nav izmantojamas.

Minētās problēmas risinājumam, LZNP ir veikusi pētniecības un ar tiesību piemērošanas prakses saskaņošanu saistītus pasākumus, kā arī ir veikta jomas speciālistu

⁴⁸ Civilprocesa likums. LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 30.10.2021.]

viedokļu apzināšana. Kā viens no risinājumiem šīs problemātikas jomā, tiek piedāvāta substitūcijas tehnikas metode, kas atpazīstama starptautisko privāttiesību jomā, par ko 2007.gadā Starptautisko tiesību institūts pieņēma rezolūciju "Par substitūciju un ekvivalenci starptautiskajās privāttiesībās" (turpmāk – Rezolūcija).⁴⁹ Minētā rezolūcija nosaka, ka: "Substitūcija atļauj tiesiskajām attiecībām vai juridiskam aktam (kas radies tā izcelsmes valstī) piešķirt jeb izsaukt pilnīgas vai daļējas tiesiskās sekas, kādas piemīt līdzīgām tiesiskajām attiecībām vai juridiskam aktam, kas radies saskaņā ar citas valsts tiesībām."⁵⁰

Atbilstoši Rezolūcijas saturam,⁵¹ lai tiesību piemērotājs izņemtu jautājumu par konkrēta ārvalstu dokumenta atbilstību/līdzību nacionālās tiesību sistēmas dokumentam, tam jāizmanto substitūcijas (ekvivalences) tehnika. Substitūcijas metodei tiek izvirzīti šādi galvenie nosacījumi: abu valstu tiesībās noteiktajiem juridiskiem dokumentiem nav jābūt identiskiem, bet ir jāsakrīt to mērķim un darbības jomai; abu valstu amatpersonām (tiesnesis, notārs), ja tādas nepieciešamas dokumenta sastādīšanā, ir jābūt līdzīgai kompetencei un funkcijām; ja dokumenta izdevējas valsts nacionālās tiesības (lex loci actus) neatzīst konkrētu dokumentu veidu, ko paredz saņēmējas valsts likums, šī dokumenta formai jāatbilst izdevējas valsts tiesību (lex loci actus) prasībām, un jābūt funkcionāli ekvivalentai šīs valsts dokumenta formai.⁵²

Starptautisko privāttiesību zinātnē mēdz noteikt divus galvenos substitūcijas pārbaudes soļus, no kuriem sākotnēji tiek noskaidrots, vai piemērojamā tiesību norma pēc sava mērķa un būtības pieļauj svešu juridisku elementu substitūciju. Ja izraudzītā tiesību norma pēc noteiktā kritērija pieļauj substitūciju, jānoskaidro, pie kādiem nosacījumiem un kritērijiem tā pieļaujama.⁵³

Tātad, lai Latvijas notārs izņemtu jautājumu, vai noslēgt darījumu, pamatojoties uz viņam iesniegto ārvalstīs izdoto pilnvaru, un vai tā ir atbilstoša darījuma noslēgšanai Latvijā, notāram jāinterpretē attiecīgā nacionālā tiesību norma – lex causae vai lex fori, proti, Notariāta likuma 83.pants (notariālais akts). Secīgi notāram jāizanalizē, vai šī konkrētā nacionālā tiesību norma pēc savas jēgas un mērķa ļauj tajā minēto attiecīgo nacionālo juridisko aktu (pilnvaru)

⁴⁹ Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams:<https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

⁵⁰ turpat

⁵¹ Resolution of the institut de droit international on substitution and equivalence in private international law. Session de Santiago du Chili. Vol. 72, 2007. Pieejams: 2007_san_01_en.pdf (idi-iil.org) [aplūkots 15.11.2021.]

⁵² Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

⁵³ Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

aizvietot ar tādu pašu vai līdzīgu ārvalsts juridisko aktu (pilnvaru).⁵⁴ Tā kā minētā Notariāta likuma norma nosaka, ka pārstāvības tiesības var pierādīt ar publisku dokumentu – notariālā akta veidā sastādītu pilnvaru, notāram jāmeklē ekvivalence starp Latvijas zvērināta notāra sastādītu pilnvaru notariālā akta formā un konkrēto ārvalsts notāra pilnvaru.⁵⁵

Nākamais solis galīgā lēmuma pieņemšanai par iesniegtās pilnvaras atbilstību darījuma noslēgšanai, ir ekvivalences noteikšana. Ekvivalence, jeb līdzvērtība, tiek noskaidrota izmantojot funkcionālās salīdzināšanas metodi, kas nosaka gan dokumenta satura atbilstību notariālā akta saturam un formai, gan dokumenta izdošanas procesā iesaistītās kompetentās iestādes vai amatpersonas kompetences un statusa atbilstību (līdzvērtības koeficients) zvērināta notāra kompetencei un statusam⁵⁶. Gadījumos, kad minētās ekvivalences netiek identificētas, substitūcija nav iespējama, un zvērināts notārs pieņem lēmumu par atteikšanos veikt notariālo darbību.

Substitūcijas tehnika un ekvivalences teorija attiecas uz dažādu valstu tiesību savstarpējās koordinēšanas jomu.⁵⁷ Katrā konkrētā gadījumā, notāram ārvalsts likums ir jākoordinē ar Latvijas likumu, lai noskaidrotu iespējamo ekvivalenci un varētu lemt par substitūcijas pielietošanu. Precīzāk, notāram ir jānoskaidro, vai konkrētās ārvalsts tiesību sistēmā esošs tiesību institūts – notārs, pilnvara, publisks dokuments, ir pietiekoši ekvivalents attiecīgam Latvijas tiesību institūtam.⁵⁸ Turklāt, notāram arī jāņem vērā konkrētās situācijas priekšnosacījumi, un ar izvērtējamās pilnvaras pielietojumu panākamo mērķi.

Gadījumos, kad notiek Latvijas un citas valsts konkrētu tiesību elementu konfrontācija, un notāram jāizlemj jautājums par substitūcijas iespējamību, par vienu no efektīvākajiem instrumentiem var uzskatīt salīdzinošās tiesības, kas sevī ietver arī funkcionālās salīdzināšanas metodi.⁵⁹ Izmantojot funkcionālās salīdzināšanas metodi, notāram ir jāpēta konkrētais ārvalsts tiesību elements pēc tā darbības principa, tas ir, jānoskaidro un jāanalizē tā

⁵⁴ Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

⁵⁵ Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

⁵⁶ B.Rudevska. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁵⁷ B.Rudevska. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁵⁸ B.Rudevska. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁵⁹ B.Rudevska, G.Litvins. Ar ārvalsts pilnvaru pie Latvijas notāra. Bilances Juridiskie Padomi, 2018.gada maijs, Nr. 5 (59), 14.-16.lpp.

faktiskās funkcijas un sasniedzamie rezultāti, un to atbilstība analogiem tiesību elementiem Latvijā. Funkcionālās salīdzināšanas metodes mērķis ir ne tikai salīdzināt konkrētus dažādu valstu tiesību institūtus vai tiesību elementus, bet salīdzināt to lomu un mērķus, ko tie veic savās konkrētajās tiesību sistēmās.⁶⁰ Līdz ar to, funkcionālās metodes galvenais uzdevums ir funkciju, kuras pilda tiesību norma vai tiesību institūts identificēšana, un to ekvivalenta meklēšana citas valsts tiesību normās vai tiesību institūtos.

No iepriekš apskatītajām substitūcijas noteikšanas metodēm izriet, ka praksē zvērinātam notāram, pielietojot formālo un funkcionālo salīdzināšanas metodi, ir jāizvērtē iesniegtās ārvalstī izdotās pilnvaras atbilstību notariālai pilnvarai Notariāta likuma tvērumā. Proti, primāri notāram ir jāizvērtē, vai iesniegtais dokuments pēc satura atbilst publiska dokumenta pazīmēm, vai to sastādījusi amatpersona, vai tajā iekļautās ziņas identificē personu, tās rīcībspēju, vai tajā iekļauta atsauce uz personas gribas izteikumu un pamatojumu tās labprātības principam. Tātad, vai minētais dokuments satur notariālā aktā iekļaujamo ziņu un faktu kopumu, vai vismaz ir tam pielīdzināms vai līdzvērtīgs.

Nākamajā etapā, notāram jānoskaidro, kādai tiesību sistēmai piekritīga ir iesniegtā dokumenta sastādītāja valsts, un kāda amatpersona konkrētajā tiesību sistēmā pēc kompetences un statusa var tikt pielīdzināta zvērināta notāra statusam. Turklāt, šādā kontekstā nav būtiskas nozīmes konkrētās amatpersonas amata nosaukumam, bet gan tās veikto funkciju, izglītības līmeņa, kompetences un atrašanās vietas konkrētās valsts tiesību sistēmas hierarhijā, atbilstību zvērinātam notāram.

Vienlīdz būtiski ir izvērtēt dokumenta legalizācijas vai dokumenta apliecināšanas ar Apostille nepieciešamību, atbilstoši Latvijas starptautiskajām attiecībām un noslēgtajiem līgumiem ar konkrēto valsti, dokumenta statusa noskaidrošanai. Turklāt, tieši dokumenta apliecinājums ar Apostille ir viens no izplatītākajiem maldiem attiecībā uz ārvalstī izdotām pilnvarām, ar ko notāri regulāri sastopas ikdienas darbā, rodas tieši no klientu nepareizas izpratnes par Apostille nozīmi un būtību, dokumentam, kas apliecināts ar Apostille, automātiski piešķirot publiska un notariālajam aktam atbilstoša dokumenta statusu, neizvērtējot vai nespējot izvērtēt publiska dokumenta galvenos priekšnosacījumus.

Līdzīgas atziņas paudusi arī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese, 2021.gada 23.septembra lēmumā lietā Lieta Nr.C04000821⁶¹, kurā tika izskatīta sūdzību par zvērināta notāra Jāņa Skrastiņa nepareizu rīcību. (notārs ar lēmumu atteica izpildīt notariālo

⁶⁰ B.Rudevska, G.Litvins. Ar ārvalsts pilnvaru pie Latvijas notāra. Balances Juridiskie Padomi, 2018.gada maijs, Nr. 5 (59), 14.-16.lpp.

⁶¹ 2021.gada 23.septembra Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lēmumā lietā Nr.C04000821

darbību, jo Vācijas notārs uz privātā kārtā sastādītas universālpilnvaras apliecinājis XXXX paraksta īstumu, līdz ar to pilnvara atbilstoši Notariāta likuma 116.panta pirmajai daļai atzīta par privātu dokumentu). Tiesa motīvu daļā ir norādījusi : *“Pārbaudījusi sūdzībai pievienoto universālpilnvaru, ar kuru xxx pilnvarojis xxx pārstāvēt viņa intereses, tostarp, tiesā, konstatēts, ka šim dokumentam pievienots apliecinājums Apostille. Atbilstoši apliecinājumā Apostille norādītajam Vācijas Federatīvās Republikas notārs Volfgangs Šīferšteins (Wolfgang Schieferstein) 2018.gada 16.oktobrī pārbaudīja xxx paraksta īstumu un apliecināja viņa identitāti. Tā kā notārs Volfgangs Šīferšteins apliecināja tikai xxx paraksta īstumu nevis šī privātā dokumenta saturu, tad saskaņā ar 1961.gada 5.oktobra Hāgas Konvencijas par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu 1.panta otrās daļas „c” apakšpunktu xxxx xxxxxx izdotā universālpilnvara nav uzskatāma par publisku dokumentu, t.i., notariālu aktu. Ņemot vērā minēto, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka universālpilnvaru, kuru xxxx xxxx izdevis xxx xxxx, nav pamata uzskatīt par notariāli apliecinātu pilnvaru.”*

Kā secināms no minētā tiesas lēmuma, konkrētajā gadījumā gan zvērināts notārs, gan tiesa ir vienlīdzīgi tulkojusi un izvērtējusi iesniegtās pilnvaras atbilstību Notariāta likumā noteiktajām notariālās pilnvaras prasībām.

Rezumējot iepriekš minēto autors secina, ka apskatītā substitūcijas noteikšana ārvalstīs izdotas pilnvaras izmantošanai darījumu noslēgšanai, un aprakstīto metožu pielietošana zvērināta notāra ikdienas darbā, kārtējo reizi apliecina un pamato zvērinātu notāru plašo kompetenci un augsto kvalifikāciju. Savukārt, to piemērošanas nepieciešamība atkārtoti apliecina Latvijas tiesību sistēmā noteiktos augstos drošības un kvalitātes standartus attiecībā uz publiskiem dokumentiem – pārstāvības tiesību pierādījumam un apliecinājumam.

Līdz ar to secināms, ka ārvalstīs izdotu pilnvaru pārbaude un analīze pēc aprakstītajām metodēm, to izmantošanai darījumu noslēgšanai un pārstāvības īstenošanai Latvijā, ir samērā smags un laikietilpīgs process zvērinātu notāru vai tiesnešu ikdienas praksē, īpaši ņemot vērā zvērinātu notāru un tiesas noslodzi, un notāru kompetences un darbības jomas nemitīgo pieaugumu un paplašināšanu Latvijas likumdošanā.

3.4. Pilnvaru izdošana attālināti, izmantojot *Diginotārs* iespējas

Latvijas notariātam nenoliedzami piemīt tendence ne vien saglabāt vēsturiski noturīgās notariāta pamatfunkcijas, nemitīgi pierādot un apliecinot tā lomas nozīmību sabiedrībā, bet tas attīstās līdzī laikam, kļūst arvien modernāks un atvērtāks jauno tehnoloģiju sniegtajām iespējām, nemainīgi saglabājot augstākās kvalitātes un uzticamības standartu.

Līdzīgas atziņas paustas arī D.Rušenieces⁶² salīdzinošajā pētījumā par notariātu Eiropā, atzīstot, ka notariāta sistēma kopumā ir attīstījusies, paplašinājušās notāra funkcijas, palielinājusies profesionālā atbildība, un notāra galvenais darbības pamatprincips kā neitrālai personai, ir aizsargāt ikvienas personas intereses, ar savu darbību likuma ietvaros nodrošinot strīdu novēršanu, un atvieglot visas tiesu sistēmas darbu un veicot tiesiskās kārtības nodrošināšanu valstī.⁶³

Atšķirībā no citu Eiropas valstu notariātiem, Latvijas notariāts ne vien attīstās līdzī laimam, bet gan nemitīgi piedāvā sabiedrībai profesionālas un kvalitatīvas novitātes, kuru rezultātā notariālie pakalpojumi tiek nodrošināti arvien augstākā līmenī, kā arī tiek būtiski modernizēti un atviegloti šo pakalpojumu saņemšanas process. Kā viens no iepriekš minētā apliecinājumiem ir LZNP piedāvātais notariālo pakalpojumu nodrošinājums attālinātā režīmā, izmantojot videokonferenci, ko nodrošina Notāru informācijas sistēmas tehniskās iespējas.

Attālinātā režīmā zvērināts notārs Latvijā var strādāt pilnīgi neierobežoti, un sniegt visus tam deleģētos amata pienākumus, proti, attālināti notārs var taisīt un apliecināt notariālos aktus⁶⁴, apliecināt parakstu īstumu, vai sniegt konsultācijas. Turklāt, attiecībā uz notariālo aktu taisīšanu, darījumu jomai nav ierobežojumu, proti, tas var būt līgums nekustamo īpašumu jomā, iesniegums mantojuma lietā vai laulības šķiršanas lietā, mantojuma sadales līgums, pilnvara, vai jebkurš cits notariāls akts vai apliecinājums, turklāt, neskatoties uz darījumā iesaistīto personu skaitu. Ar to jāsaprot, ka jebkuru notariālo darbību, ko notārs veic klātienē, izmantojot pašreizējo Diginotars.lv piedāvāto tehnisko risinājumu, notārs var veikt arī attālināti. Tātad, minēto darbību kvantitāte un apjoms ir atkarīgs no klientu loka skaitliskā apjoma, kuri ir nodrošināti ir visu attālinātā procesa īstenošanai neieciešamo tehnisko aprīkojumu.

Primārais nosacījums, kas nepieciešams darījuma noslēgšanai attālināti, ir klienta elektroniskā paraksta (kvalificēts paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas līdzeklis) esamība, kā iegūšana šobrīd tiek nodrošināta plašā piedāvājumā, un arī notāru piedāvātais tehniskais risinājums piedāvā un atbalsta dokumenta parakstīšanas iespējas ar dažādu veidu elektroniskajiem autentifikācijas un identifikācijas rīkiem.

⁶² Rušeniece D. Notariāts Latvijā un Eiropas Savienībā – kopīgais un atšķirīgais. Inovāciju juridiskais nodrošinājums. LU 70. konferences rakstu krājums. Pieejams: https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/LU_JF_70_2012.PDF [aplūkots 2021.gada 30.oktobrī]

⁶³ Rušeniece D. Notariāts Latvijā un Eiropas Savienībā – kopīgais un atšķirīgais. Inovāciju juridiskais nodrošinājums. LU 70. konferences rakstu krājums. Pieejams: https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/LU_JF_70_2012.PDF [aplūkots 2021.gada 30.oktobrī]

⁶⁴ Notariāta likums: LV likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59982-notariata-likums> [aplūkots 14.11.2021.]

Elektroniskā identifikācija ir personas elektronisko identifikācijas datu pārbaudes un izmantošanas process, lai elektroniskajā vidē pārliecinātos par fiziskās personas identitāti. Elektroniskā identifikācija tiek īstenota, lai noskaidrotu fiziskas personas identitātes autentiskumu un pārliecinātos par tās tiesībām piekļūt un saņemt iestāžu un uzņēmumu nodrošinātos pakalpojumus. Saskaņā ar Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likuma⁶⁵ noteikumiem, elektroniskā identifikācija uzskatāma par notikušu un ir pielīdzināma fiziskās personas identitātes pārbaudei klātienē, uzrādot personu apliecinošu dokumentu, vienā no šādiem gadījumiem: ja tā veikta ar kvalificētu vai kvalificētu paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas līdzekli; ja tā veikta gadījumā, kad elektroniskās identifikācijas pakalpojuma sniedzējs un elektroniskā pakalpojuma sniedzējs rakstveidā vienojušies par elektronisko identifikāciju un elektroniskās identifikācijas veidu, neizmantojot kvalificētu vai kvalificētu paaugstinātas drošības elektronisko identifikāciju; ja tā veikta gadījumā, kad elektroniskā pakalpojuma sniedzējs un fiziskā persona rakstveidā vienojušies par fiziskās personas identitātes pārbaudi elektroniskajā vidē, neizmantojot kvalificētu vai kvalificētu paaugstinātas drošības elektronisko identifikāciju⁶⁶. Minētais apliecina, ka elektroniskajā vidē, atbilstoši likuma noteiktajam, ir iespējami dažādu drošības līmeņu personas elektroniskās identifikācijas procesi, no kuriem pirmais minētais, vistiešāk ir attiecināms uz notāra sniegtā pakalpojuma īstenošanas procesu, jo dokumenta parakstīšanai notariālās darbības veikšanai attālinātā režīmā videokonferencē, personai nepieciešams kvalificēts paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas līdzeklis.

Kad atbilstoši minētajā, kvalificētas vai kvalificētas paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas procesā fiziskā persona ir identificēta, elektroniskās identifikācijas pakalpojuma sniedzējs elektroniskā pakalpojuma sniedzējam par to izsniedz autentifikācijas apliecinājumu. Autentifikācijas apliecinājumā, atbilstoši Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likuma noteikumiem⁶⁷, tiek iekļauta informācija, vai tas atzīstams par kvalificētu vai kvalificētu paaugstinātas drošības autentifikācijas apliecinājumu, elektroniskās identifikācijas pakalpojuma sniedzēja nosaukumu, reģistrācijas numuru, juridisko adresi, vai fizisko personu gadījumā — vārdu, uzvārdu, personas kodu (ja personai nav personas koda, — dzimšanas datumu, personu apliecinoša dokumenta numuru un izdošanas datumu, valsti un

⁶⁵ Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likums. LR likums. pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 31.10.2021.]

⁶⁶ Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likums. 3.panta 3.daļa, LR likums. pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 31.10.2021.]

⁶⁷ Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likums. 4.pants, LR likums. pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 31.10.2021.]

institūciju, kas dokumentu izdevusi), kā arī identificētās fiziskās personas vārds, uzvārds un personas kods, autentifikācijas apliecinājuma izsniegšanas datums un laiks. Savukārt, ņemot vērā, ka notariālās darbības attālināti tiek īstenotas videokonferences režīmā, notārs ne vien pārliecinās par personas identitāti pēc iepriekš minētajiem kritērijiem, bet primāri pārliecinās par personas identitāti izmantojot vizuālo pārbaudi, kā arī veicot tiešu sarunu un pārrunas.

Līdz ar to, veicot notariālās darbības attālināti videokonferencē, notārs veic personas identifikāciju izmantojot klātienes pakalpojumam raksturīgos instrumentus, gan kvalificētas paaugstinātas drošības elektroniskās identifikācijas procesa instrumentus, kā rezultātā tiek panākts darījuma augstākais drošības līmenis ar augstāko un modernāko pierādījumu spēku.

Ņemot vērā attālinātā pakalpojuma pamata būtību, tas ir efektīvākais tiesību īstenošanas instruments situācijās, kad persona pati klātienē nevar ierasties darījuma noslēgšanai, vai atrodas ārvalstīs, savukārt, paša darījuma noslēgšana ir nepieciešama klātienē, ņemot vērā otras puses vēlmes vai iespējas. Līdz ar to, tieši pilnvaras ir aktuālākie un populārākie notariālie akti, kas tiek izdoti izmantojot attālināto pakalpojuma saņemšanas procesu.

Notariālā pilnvara, kas izdota izmantojot videokonferenci Notāru informācijas sistēmā, tiek sagatavota un apliecināta atbilstoši Notariāta likumā noteiktajām notariālā akta prasībām, papildus ievērojot noteikumus par elektroniska dokumenta noformēšanu un saglabāšanu.⁶⁸ Turklāt, šādā formātā izdotā pilnvara pārstāvības īstenošanai un darījumu noslēgšanai, var tikt izmantota gan tās elektroniskā versijā, ar nosacījumu, ka tālākās darbības tiek veiktas izmantojot attālināto procesu, gan nepieciešamības gadījumā, saņemot no zvērināta notāra minētās pilnvaras izrakstu vai norakstu papīra formātā, ja tālākās darbības tiek veiktas vai izmantota darījumiem un pārstāvībai klātienē.

No iepriekš minētā secināms, ka attālināti izdota notariāla pilnvara ir identiska klātienē izdotai pilnvarai gan satura, formas, juridiskā spēka un kvalitātes ziņā, ar vienu atšķirību. Proti, atbilstoši Notariāta likuma 139.¹⁰ pantam, akta vai apliecinājuma taisīšana videokonferences režīmā tiek ierakstīta, turklāt ieraksts Notāru informācijas sistēmā tiek glabāts desmit gadus no akta vai apliecinājuma taisīšanas dienas.⁶⁹ Minēto nosacījumu, ka videokonference tiek ierakstīta un ieraksts tiek saglabāts desmit gadu termiņā, var uzskatīt par notāru kompetences un notariālā pakalpojuma kvalitātes apliecinājumu un garantiju vēl augstākā līmenī, jo tas nodrošina darījuma noslēgšanas procesa norises pierādījumu.

⁶⁸ Elektronisko dokumentu likums: LV likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68521-elektronisko-dokumentu-likums> [aplūkots 14.11.2021.]

⁶⁹ Notariāta likums: LV likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59982-notariata-likums> [aplūkots 14.11.2021.]

Savukārt, ņemot vērā iepriekš darbā apskatīto problemātiku, kas saistīta ar ārvalsts notāru izdoto pilnvaru pielietošanu Latvijā, tieši šāds notariālo pakalpojumu nodrošināšanas veids varētu kļūt par veiksmīgu risinājumu, īpaši jautājumā par personu iespējām ārvalstīs izdot pilnvaras, kas atbilst Latvijas likumdevēja noteiktajiem kritērijiem par pilnvarojumu, izmantošanai darījumu noslēgšanai Latvijā.

Spēkā stājoties Fizisko personu reģistra likumam ⁷⁰, notāru kompetence tika paplašināta vēl vienā jomā, proti, ārzemnieku reģistrācija un attiecīgu personas datu iekļaušanu Fizisko personu reģistrā, kā rezultātā, ārzemniekiem, kam darījuma vai notariālās darbības rezultātā tiek nodibināta saikne ar Latvijas valsti, atbilstoši minētā likuma noteiktajiem kritērijiem, tiek piešķirts Latvijas Republikas personas kods, un var tikt izsniegts personas apliecinošs dokuments. Proti, notārs, izmantojot

Līdz ar to, šādā veidā ir iespējams nodrošināt ārvalstu piederīgām personām, izmantojot notāru pakalpojumus attālinātā režīmā, ne vien izsniegt pilnvaras pārstāvības īstenošanai vai darījumu noslēgšanai Latvijā, bet arī noslēgt šādus darījumus pašam, izmantojot videokonferences režīmu. Nenoliedzami, šāda iespēja var būtiski atvieglot tiesību piemērotāju, kā piemēram tiesnešu un notāru ikdienas darbu, aiztaupot smagnējo, iepriekš darbā aplūkoto, ārvalstīs izdoto pilnvaru atbilstības analīzes un identificēšanas procesu, to izmantošanai pārstāvības īstenošanai un darījumu noslēgšanai Latvijā.

⁷⁰ Fizisko personu reģistra likums. LV likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/296185-fizisko-personu-registra-likums> [aplūkots 14.11.2021.]

4. PILNVAROJUMA INSTITŪTS ĀRVALSTU TIESĪBĀS

Vēsturiski, apvienojoties valstīm, kurām ir kopīga tiesību un uzvedības normu izpratne, ir izveidojušās arī noteiktas tiesību saimes. Nenoliedzami, katras konkrētas valsts nacionālo tiesību sistēma ir unikāla, jo to nosaka gan vēsturiskie, gan sociālekonomiskie aspekti un politiskie apstākļi, kā arī iedzīvotāju mentalitāte, reliģija, valsts iekārta un politiskais režīms. Tā kā parasti šādi apstākļi ir radniecīgi veselam reģionam vai valstu grupai, tad veidojas radniecīgas nacionālo tiesību sistēmu kopas – tiesību ģimenes (tiesību saimes un tiesību loki).⁷¹ Zinātniskajā literatūrā visbiežāk tiek izdalītas galvenās, pasaulē sastopamās tiesību saimes: kontinentālās Eiropas (romāņu–ģermāņu); angloamerikāņu (anglosakšu); sociālistisko tiesību (dažkārt to kopā ar skandināvu tiesību loku aplūko kā kontinentālās Eiropas tiesību saimes modifikācijas); islāma (musulmaņu) tiesību; Austrumāzijas; hinduistisko tiesību; Āfrikas tradicionālo tiesību loks.⁷²

Šobrīd pasaulē pārsvarā dominē divu veidu tiesību sistēmas, anglosakšu jeb "common law" (paražu tiesību) sistēma un kontinentālās Eiropas tiesību (Romāņu – ģermāņu, jeb rakstīto tiesību) sistēma, kaut arī ne mazāk aktuāla ir arī islāma tiesību saime. Savā darbā autors gan detalizētāk pievērsīsies tieši pirmajām divām tiesību saimēm, to prasībām attiecībā uz publisku dokumentu un tā juridisko spēka izpratni, kā arī tām raksturīgajiem notariātiem.

4.1. Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas raksturīgākās pazīmes

Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas saimei raksturīgākā iezīme ir fundamentālais tiesību dalījums privātās un publiskās tiesībās, un tās galvenais tiesību avots ir likums. Vienlaicīgi, šīs tiesību saimes valstīs ir izteikts normatīvais dalījums privātos un publiskos dokumentos, kuru pazīmes un juridisko spēku arī nosaka likums. Turklāt, kā galvenās pazīmes publiskam dokumentam tiek prezumēts tā autentiskuma pierādījums, un likumības garantija. Līdz ar to, pārsvarā tieši no šīs tiesību saimes valstīm ir izveidots Latīņu tipa notariāts.⁷³ Latīņu tipa notariāta valstīs, kuru notārus un notariālos aktus *a priori* var prezumēt kā atbilstošus Latvijas zvērinātu notāru notariālajiem aktiem,⁷⁴ var minēt piemēram Vācija,

⁷¹ Melkšis E. Kontinentālās Eiropas tiesību loks Rietumu tiesībzinātnieku skatījumā. Grām.: Tiesību spogulis I. – Rīga: BA "Turība", 1999, 39.lpp.

⁷² Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Tiesu namu aģentūra//[https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/TNA_\(E-3\)-OSIPOVA_VIDUSLAIKU_TIESIBU_SPOGULIS_2004.PDF](https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/TNA_(E-3)-OSIPOVA_VIDUSLAIKU_TIESIBU_SPOGULIS_2004.PDF)

⁷³ International union of notaries. Pieejams šeit: <https://www.uinl.org/member-notariats> [aplūkots: 14.11.2021.]

⁷⁴ Rudevskā B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

Austrija, Beļģija, Bosnija un Hercegovina, Brazīlija, Bulgārija, Ķīna, Dienvidkoreja, Kostarika, Salvadora, Ekvadora, Spānija, Igaunija, Francija, Grieķija, Haiti, Ungārija, Itālija, Japāna, Lietuva, Londona (AK) – *Society of Scrivener Notaries*, Luksemburga, Maroka, Maurīcija, Meksika, Polija, Nīderlande, Dominikānas Republika, Čehija, Rumānija, Krievijas Federācija, Šveice, Turcija, Ukraina, Vjetnama, u.c.⁷⁵

Atbilstoši Latīņu tipa notariātam, notāram ir valsts deleģēts pienākums fiksēt faktus un klientu gribu dokumentā, kas gala rezultātā iegūst publiska dokumenta augstākā pierādījuma spēku. Klienta gribas noskaidrošanai notārs ar paskaidrojumu, padomu palīdzību nodrošina viņam nepieciešamo informāciju. Tas ir, notārs apliecinot garantē klientu vienošanās likumību, oficiāli konstatē viņu piekrišanu dokumenta saturam, juridiskām sekām.⁷⁶

No iepriekš minētajām kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstu notariātu raksturīgajām pazīmēm, kā arī uz notariālajiem aktiem attiecināmajām prasībām ir secināms, ka pilnvara, kas izdota pie latīņu tipa notariāta notāra, ir publisks dokuments, ar augstāko juridisko un pierādījumu spēku, droša pilnvardevējam un pilnvarniekam, kā arī sniedz garantiju trešajām personām.

4.2. Common Law tiesību sistēmas raksturīgākās pazīmes

Anglo-sakšu jeb Common Law tiesību sistēmas valstis (Apvienotā Karaliste, Īrija, Austrālija, Kipra, ASV, Kanāda, Jaunzēlande u.c.) pazīst jēdzienu notārs (piemēram notaries public), bet to kompetence un statuss nekādi neatbilst Latīņu tipa notariāta notāriem. Šo tiesību saimes valstīs nepastāv un nacionālā līmenī normatīvi netiek regulēts notariālais process, daudzās no šīs saimes valstīs neatpazīst arī publiska dokumenta jēdzienu. Common Law tiesību sistēmas notāriem ir ļoti ierobežotas funkcijas, kas parasti aprobežojas ar paraksta vai dokumentu apliecināšanu.

Tādēļ, piemēram Anglijas un Velsas tiesībās, nevienā jomā nepastāv prasība pēc dokumentu sastādīšanas vai darījuma apliecināšanas pie notāra, jo tam nav nekādas juridiski svarīgas nozīmes.⁷⁷ Minēto apstiprina arī ievērojami zemās prasības notāriem, kas neietver nekonkrētās valsts pilsonību, ne izglītības cenzu, turklāt, tiem nav jāveic arī tiesību vai dokumenta tiesisko seku izskaidrošana klientam. Šāda veida notariāts iespējams valstīs, kurās

⁷⁵ Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]

⁷⁶ Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā.

Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636> [aplūkots 30.10.2021.]

⁷⁷ Murray P.L., Stürner R. *The Civil Law Notary – Neutral Lawyer for the Situation*. München: Verlag C.H.Beck, 2010, p. 69.

dominē tiesu prakse un visi jautājumi tiek risināti atbilstoši judikatūrai. Parāžu tiesībās privileģētā situācijā ir mutvārdu liecības un par galveno privāttiesību avotu tiek uzskatīta tiesu prakse⁷⁸.

Apvietnotajā Karalistē un Velsā pārsvarā notariālās darbības veic *scrivener notary*, *notary public*, kuri vienlaicīgi ir arī advokāti (*solicitor*), un Londonas pilsētas (*City of London*) notāri. Vienlaicīgi ar notāriem, šajās valstīs ir sastopams arī Commissioner for Oaths (zvērestu pieņēmējs), tā piemēram Lielbritānijā šo amatu var pildīt gan *solicitor* (advokāts), gan *notary public*, jo zvēresta pieņemšana saskaņā ar likumu tiek pielīdzināta notariālai darbībai.⁷⁹ Tieši zvērestu pieņemšana ir specifiska Common Law tiesību sistēmas īpatnība, kas pasvīturo jau iepriekš pieminēto tiesu prakses privilēģiju, tādēļ zvērestu izmantošana dažādu faktu apliecināšanai, primāri tiek paredzēti izmantošanai tiesā. Šādā tiesību sistēmā darījumu veikšanai nav izteiktas vajadzības pēc kvalitatīva un publiski ticama pilnvarojuma, jo strīdus vai šaubu gadījumā, darījuma tiesiskums tiek nodots izvērtēšanai tiesai. Turklāt, tā kā Commissioners for Oaths pieņem zvērestus tikai par dažādu faktu apstiprināšanu, tad viņiem nav nekādas lomas pilnvaru sastādīšanā.⁸⁰

Skotijā, Ziemeļīrijā, Īrijas Republikā un Kanādā (izņemot Kvebeku un Britu Kolumbiju)⁸¹ darbojas *notaries public*, kuri vienlaicīgi ir arī advokāti, un līdz ar to, viņu sastādītie dokumenti varētu tikt pielīdzināmi notariālajam aktam. Romēr, apliecinājums, ko sniedz minētais Commissioner for Oaths Apvienotajā Karalistē, arī Īrijas Commissioner for Oaths zīmogs un paraksts uz Īrijā sastādītas pilnvaras nevar tikt pielīdzinātas „publiskam dokumentam“ Notariāta likuma izpratnē, un Latvijā tās nav izmantojamas.

Anglijas un Velsas *notaries public* (kuri vienlaicīgi ir arī *solicitors*) apliecināti un sastādīti dokumenti, kā piemēram pilnvaras, principā ir pielīdzināmas publiskiem dokumentiem latīņu tipa notariāta izpratnē. Savukārt *notary public* apliecinot personas parakstītu pilnvaru, līdz šim veica tikai paraksta apliecinājumu, kas ietver personas identitātes

⁷⁸ Jarkina V. Juridiskā tehnika vispārīgo tiesību un civiltiesību sistēmas līgumos. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/267308-juridiska-tehnika-visparigo-tiesibu-un-civiltiesibu-sistemas-ligumos>[aplūkots 30.10.2021.]

⁷⁹ Lightowler M., Wheatley D. Der Notarberuf in England und Wales – Zusammenfassung seiner Geschichte, seines Status sowie der beruflichen Voraussetzungen und Praxis // Notar, 2018, S. 35, 36

⁸⁰ Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁸¹ Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

datus un datumu uz pilnvaras, un līdz ar to šādas pilnvaras nav iespējam izmantot Latvijā, lai pierādītu pārstāvju tiesības un pilnvarojuma apjomu darījumu noslēgšanai.

ASV notāru funkcijas veic *lawyers attorneys*, kuru darbību ir iespējams pielīdzināt arī latīņu tipa notāru funkcijām, bet *notaries public*, kuriem pat nav prasība būt juristiem, tikai apliecina, ka privāts dokuments ir parakstīts noteiktā datumā, un to viņa klātbūtnē parakstījušas noteiktas personas. Dokumenta saturu *notary public* neapliecina, kā arī viņam nav pienākuma pārbaudīt tā saturu, atbilstību likumam vai juridisko kvalitāti.

Apkopojot galvenās Common Law tiesību sistēmas valstu notāru vai tiem pielīdzināmo amatpersonu raksturīgākās iezīmes, kā arī ņemot vērā šo valstu notāru ierobežoto kompetenci, un zemo pieprasījumu pēc notariālā akta nepieciešamību, secināms, ka pilnvara, kas izdota šo tiesību saimes valstīs, visticamāk būs uzskatāma par privātu dokumentu, uz kuras var būt apliecināts pilnvardevēja paraksta īstums, kas nav definējama par publisku dokumentu (Latvijas un vairums kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstu izpratnē), un kas nesniedz garantijas trešajām personām.

4.3. Latvijas un ārvalstu pilnvarojuma institūta mijiedarbība

Būtiskākā atšķirība abu iepriekš minēto tiesību sistēmās ir notāru funkcija kā tāda, kā arī normatīvās prasības notariālā akta saturam un formai, un tā juridiskais spēks. Kā jau iepriekš tika minēts, latīņu tipa notariāta notariālais akts ir publisks dokuments, kas pilnībā apliecina tā izdevēja rīcībspēju un gribu, kā arī pierāda, ka akta izdevējs ir iepazīstināts un tam ir zināmas notariālā akta tiesiskās sekas. Savukārt anglo – sakšu tiesību sistēmā notārs pārsvarā veic tikai paraksta īstuma vai dokumenta apliecinājuma funkciju, neatbildot par tā saturu.

Notāra apliecināta dokumenta pierādījuma spēks panāk ticamības un pareizības prezumpciju (izcelsme, datums, vieta, fakts, ka akta dalībnieki izdarījuši dokumentā fiksētos paziņojumus). Tas attiecas tikai uz to faktu un paziņojumu ticamību, par kuriem notārs apliecina, ka viņš personīgi tos ir redzējis vai dzirdējis (*propriis sensibus*), vai veicis, kā rezultātā notārs pats kļūst par notariālā akta galveno garantu, jo apliecina tikai to, par ko ir pārliecinājies.⁸²

⁸² Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Ziņojums. Starptautiskā latīņu notariāta savienība. Eiropas un vidusjūras reģiona lietu komisija. Notariālā akadēmija. 2000. Pieejams: www.latvijanotars.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf, [aplūkots 30.10.2021.]

Atbilstoši Notāru Starptautiskās savienības (UINL) 2005.gada 8.novembra „Latīņu tipa notariāta Pamatprincipu“ definīcijai⁸³, latīņu tipa notariāta notāru galvenie, raksturojošie kritēriji ir augsta profesionāla izglītība jurisprudencē, valsts deleģējums, piederība tiesu sistēmai; objektivitāte un neitralitāte; bezstrīdus lietu piekritība, u.c.⁸⁴ Turpretim, daudzās common law valstīs notāriem pat nav nepieciešama juridiskā izglītība, vai jebkādas citas speciālas zināšanas tiesību jomā, un to kompetence vairāk ir pielīdzināma lietvežu kompetencei.

Līdz ar to, dažādās valstīs pilnvarojumam tiek piemērotas dažādu tiesību sistēmu prasības, un pilnvaras tiek gatavotas atbilstoši šīm tiesību sistēmām, kas savukārt var radīt problēmas to pielietojumam citās valstīs.

Apskatot dažādu valstu normatīvos aktus un juridisko praksi, jāsecina, ka problēma rodama ne tikai dažādu tiesību sistēmu notariālo aktu atpazīstamībai vai prasībām, vai to esamībai vispār, bet arī dažādu valstu atšķirīgā normatīvā regulējumā par ārvalstīs izdotiem publiskiem dokumentiem. Minēto problēmu, vismaz Eiropas līmenī, atvieglo Eiropas Parlamenta un padomes Regulas (ES) 2016/1191 par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, un grozījumiem Regula (ES) Nr. 1024/2012⁸⁵, kas atceļ prasību par dokumentu legalizāciju ES publiskiem dokumentiem, tai skaitā Apostille, kas ietilpst regulas darbības jomā, vienkāršo tulkošanas formalitātes un izveido pārbaudes procedūru publisko dokumentu īstuma pamatotu šaubu gadījumā.

Atbilstoši minētās Regulas noteikumiem, dokumentu legalizācija vai līdzīgas formalitātes nav nepieciešamas, ja publisks dokuments ir izdots ES dalībvalstī, Eiropas Ekonomiskās zonas dalībvalstī vai Šveices Konfederācijā, un šīs regulas mērķis ir atvieglot zināmu publisku dokumentu brīvu apriti ES.⁸⁶ Tomēr, tā neietver precīzu norādi uz tādu tiesisku seku atzīšanu vienā dalībvalstī, kuras saistītas ar citā dalībvalstī izdota publiska dokumenta saturu, no kā secināms, ka Regula, tāpat kā Konvencija par legalizācijas prasību

⁸³ Principles of the notarial function. Pieejams šeit: <https://www.uinl.org/principios-de-la-funcion> [aplūkots 30.11.2021.]

⁸⁴ Rudevskā B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁸⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 2016/1191 par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažādu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, un grozījumiem Regulā (ES) Nr. 1024/2012. Pieņemta 06.07.2016.

⁸⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 2016/1191 par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažādu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, un grozījumiem Regulā (ES) Nr. 1024/2012. Pieņemta 06.07.2016.

atcelšanu, lēmumu par publiskā dokumenta satura atzīšanu, atstāj piemērotājas valsts ziņā.⁸⁷ Būtiski praktiska nozīme ir Regulas ietvertā norāde uz dalībvalstu Eiropas Komisijai iesniegto publisko dokumentu sarakstu, uz kuriem attiecas regulas darbības joma, un kas pieejams Eiropas E-tiesiskuma portālā.⁸⁸ Minētais saraksts, kā arī Eiropas E-tiesiskuma portālā pieejamais visbiežāk dalībvalstīs izmantoto publisko dokumentu saraksts, var veiksmīgi tikt izmantots tiesību piemērotāju ikdienas darbā, ne vien lai pārliecinātos par kāda konkrēta publiska dokumenta atrašanos tajā, bet arī lai izvērtētu līdzvērtīgu dokumentu formas, satura un izdošanas kārtību.

Latvijā izsmeļoša definīcija publiskam dokumentam nav sniegta nevienā normatīvajā aktā. Notariāta likuma 81.pants nosaka⁸⁹, kuri notāru dokumenti uzskatāmi par publiskiem, bet Dokumentu legalizācijas likuma 2.panta 2.daļā dots skaidrojums, ka publisks dokuments — atbilst 1961.gada 5.oktobra Hāgas konvencijā par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu lietotā attiecīgā termina skaidrojumam.⁹⁰ Savukārt, atbilstoši Notariāta likuma noteikumiem par notariālo aktu (publisku dokumentu), un tam izvirzītās formas un satura prasībām, ir secināms, ka Latvijā ir ļoti augstas un principiālas prasības publiskam dokumentam, turklāt stingrākas kā citās valstīs, kurās publiskam dokumentam tiek dota arī alternatīva, proti, publiski apliecināts dokuments.

Pēc publiskā telpā pieejamās informācijas secināms, ka atsevišķu valstu notāri arvien vairāk izrāda interesi starptautiskā sadarbībā, un tiek īstenota informācijas apmaiņa starp notāriem par konkrētās valsts prasībām pilnvarojuma jautājumā. Minēto apliecina, piemēram Londonas pilsētas *scrivener notaries*, kas praktizē kā notāri, ar nosacījumu būt Worshipful Company of Scriveners of the City of London biedram⁹¹, ar stingri noteiktiem kompetences kritērijiem – spējai nodrošināt praksi vismaz divās svešvalodās, un gatavojot līgumus, pilnvaras, testamentus, un daudzus citus privāttiesību dokumentus, izmantošanai tieši kontinentālās tiesību sistēmas valstīs.⁹²

Līdz ar to, Londonas pilsētas *scrivener notaries* pilntiesīgi var uzskatīt par vienojošo elementu starp Common Law tiesību sistēmu un kontinentālo tiesību sistēmu prasībām, un

⁸⁷ Rudevska B. Pētījums: Par atsevišķu dokumentu veidiem notāru darbā starptautisko privāttiesību kontekstā, 2017, 45.lpp [nav publicēts]

⁸⁸ Public documents. Pieejams: https://beta.e-justice.europa.eu/551/EN/public_documents?clang=ne [aplūkots 25.11.2021.]

⁸⁹ Notariāta likums/LR likums, pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots 01.11.2021.]

⁹⁰ Dokumentu legalizācijas likums/LR likums, pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots 01.11.2021.]

⁹¹ Murray P.L., Stürner R., op.cit., p. 71.

⁹² Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

pilntiesīgiem Latīņu tipa notariāta notāriem, tādēļ viņu amats un sastādītie dokumenti var būt ekvivalenti Latvijas zvērinātiem notāriem un notariālajiem aktiem.⁹³

Vienlaicīgi, pēc Latvijas zvērinātu notāru padomes sniegtās informācijas⁹⁴, starptautiskā notariāta sadarbība nemitīgi tiek uzlabota veicot gan informatīvos un viedokļu apmaiņas pasākumus, gan attīstot dažādus tehnoloģiskus risinājumus, kā piemēram nodrošinot notāriem arvien plašāku un drošāku piekļuvi dažādu ārvalstu publiskiem reģistriem.

Diemžēl, mazāk pozitīva atsauce ir vērojama vēstniecību darbībā. Atbilstoši Konsulārā reglamenta 14.pantam⁹⁵, konsuls veic notariālās funkcijas saskaņā ar Notariāta likumu, savukārt Ministru kabinets nosaka notariālo funkciju, kuras veic Latvijas Republikas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās, veikšanas kārtību. Minētais likums arī nosaka, ka notariālajiem aktiem, kas ir pienācīgi sastādīti un ar konsula parakstu un zīmogu apliecināti, piešķirama tāda pati publiska ticamība un tiem ir tādas pašas juridiskas sekas kā tad, ja tie būtu sastādīti pie Latvijas zvērināta notāra. Izvērtējot minēto, būtu tikai loģiski pieņemt, ka vēstniecības varētu sniegt pakalpojumus arī konkrētās valsts pilsoņiem, ja tiem nepieciešams izdot pilnvaru darījumu veikšanai vai tiesību pārstāvībai vēstniecības pārstāvētās valsts teritorijā.

Līdz ar to ir secināms, ka būtu nepieciešamas izmaiņas likumdošanā, kas deleģētu vēstniecībām notariālo darbību funkciju ne tikai savas valsts pilsoņiem, bet arī mītnes valsts pilsoņiem, kuriem nepieciešams pilnvarojums darbību veikšanai Latvijā, ar nosacījumu, ka tām darījuma rezultātā tiktu nodibināta tiesiska saikne ar valsti būtiski svarīgās tiesību jomās. Par vienu no šā jautājuma iespējamiem risinājumiem varētu kalpot iepriekš darbā pieminētais Fizisko personu reģistra likums, kas deleģē, tostarp arī Latvijas diplomātiskām un konsulārām pārstāvniecībām ārvalstīs, veikt personu reģistrāciju, tai skaitā arī ārzemnieku, kuriem ir tiesiska saikne ar Latviju, uz kuras pamata veidojas vai ir izveidojušās savstarpējas tiesības un pienākumi nekustamā īpašuma, komercdarbības, veselības, nodokļu, pabalstu un izglītības jomā.⁹⁶

Savukārt, būtiskākās problēmas komerciesību jomā, sastopamas ne vien pašu pilnvaru atbilstībā Latvijā noteiktajam publiska dokumenta statusam, bet arī juridisko personu tiesībspējas un pārstāvju pilnvarojuma pārbaudē. Gadījumos, kad juridisko personu pārstāv

⁹³Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.-201.lpp.

⁹⁴ Diginotars.lv // <https://www.latvijasnotars.lv>, [aplūkots 30.11.2021.]

⁹⁵ Konsulārā reglaments//LR likums, pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots 01.11.2021.]

⁹⁶ Fizisko personu reģistra likums. LV likums. 4.pants, Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/296185-fizisko-personu-registra-likums> [aplūkots 30.11.2021.]

pilnvarota persona, nepieciešams pārliecināties ne tikai par pilnvaras spēkā esamību, bet arī par tās izdevēja tiesībspēju un rīcībspēju. Tātad, ir nepieciešama piekļuve publiski ticamiem reģistriem, aktuālās informācijas iegūšanai. Latvijā visa informācija par juridiskajām personām tiek iegūta publiskas ticamības reģistrā – komercreģistrā. Ieraksti Komercreģistrā vai citos publiskos reģistros statusa un ticamības ziņā tiek pielīdzināti publiskiem dokumentiem, jo atbilstoši Komerclikuma noteikumiem, publiskajos reģistros ierakstītajām ziņām ir publisks raksturs un ticamība. Tomēr ieraksts reģistrā un izraksts no reģistra nav viens un tas pats. Ieraksts ir likumā noteiktās ziņas, kas likumā noteiktajā kārtībā tiek ierakstītas reģistrā⁹⁷, savukārt izraksts ir dokumenta atvasinājums, kuru izstrādā, pārrakstot dokumenta oriģināla teksta daļu, kas satur nepieciešamo informāciju, vai aizpildot īpašo izraksta veidlapu⁹⁸. Līdz ar to, tikai attiecīgi sagatavotam izrakstam ir publiska ticamība, un tas kalpo par tiesībspējas un pārstāvības apjoma pierādījumu. Savukārt, izrakstam kā ārvalsts publiskam dokumentam ir jābūt attiecīgi legalizētam, ja vien tas nav izdots valstī, ar kuru Latvija ir atcēlusi publisko dokumentu legalizācijas prasību.

Šajā jomā, attīstoties dažādiem tehnoloģiskiem risinājumiem, Latvijā ir panākts būtisks uzlabojums – tiesību piemērotājs pats var pārliecināties par attiecīgās juridiskās personas tiesībspēju un pārstāvja pārstāvības apjomu, veicot ieskatīšanos attiecīgajā publiskajā reģistrā, un aizstājot to ar iepriekš minēto izrakstu no attiecīgā reģistra. Turklāt, publisko reģistru loks, pēc kuriem iespējams veikt šādu pārbaudi, arī ir būtiski paplašinājies, tā piemēram, Latvijas tiesību piemērotājiem ir pieejams Lietuvas uzņēmumu reģistrs, Eiropas biznesa reģistrs, Lielbritānijas uzņēmumu reģistrs, un Ārvalsts juridisko personu reģistrs⁹⁹.

Līdz ar to ir secināms, ka darījuma veikšanai pamatojoties uz ārvalsts juridiskās personas izdotu pilnvaru, nepieciešami divi galvenie priekšnoteikumi – juridiskās personas tiesībspējai un pārstāvības apjomam jābūt pārbaudītam pēc publiska reģistra izraksta, kas legalizēts likumā noteiktā kārtībā. Turklāt, ārvalsts reģistram ir jābūt līdzvērtīgam Latvijas Komercreģistram, kas nozīmē, ka tajā patiešām ir jābūt ietvertai tādai pašai informācijai par pārstāvības tiesībām, kāda tiek ierakstīta Latvijas Komercreģistrā. Ja minētā uzskaitījuma pirmais kritērijs ir atvieglots, izmantojot pieslēgšanos attiecīgajām datu bāzēm, ko Latvijā nodrošina publisks reģistrs, tad attiecībā uz otro kritēriju, proti, ārvalstu publisko reģistru līdzvērtība Latvijas publiskajam reģistram, nav tik viennozīmīga.

⁹⁷ Komerclikums//LR likums, pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots 25.10.2021.]

⁹⁸ Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga: 2004., 25.lpp.

⁹⁹ Lursoft datu bāzes// <https://www.lursoft.lv/lv/uznemumu-datu-bazes>[aplūkots 30.11.2021.]

Visās ES dalībvalstīs, kā arī Šveicē, Krievijā, Japānā, Turcijā ir uzņēmumu vai komercreģistri, kuros tiek iekļauta pamatinformācija par reģistrētajiem uzņēmumiem, proti, to tiesībspēja, kā arī pārstāvības tiesības. Citāda prakse sastopama Apvienotajā Karalistē, kurā gan ir Komercreģistrs (*Companies House*), taču tajā atrodama tikai informācija par juridisko personu tiesībspēju, tas ir juridisko personu eksistenci kā tādu, kā arī vadītāju (*directors*) identitāti un skaitu, bet ne par pārstāvības tiesībām. Savukārt, ASV reģistrētas juridiskas personas tiesībspēja un pārstāvja pārstāvības tiesības var pārbaudīt tikai pēc kompetentu personu izdotiem dokumentiem, kas legalizēti likumā noteiktajā kārtībā. Tomēr arī dokumentu legalizācija apliecina vien to autentiskumu, bet nepierāda to satura atbilstību un juridisko kvalitāti. Kā arī, šādi dokumenti neapliecina aktuālo informāciju un situāciju.

Tomēr, kaut arī tehniski arvien vairāk paplašinās piekļuve dažādu valstu vestajiem reģistriem, ne visos gadījumos tajos iegūto informāciju ir iespējams pielietot darījumu noslēgšanai, jo nav iespējams pierādīt to publisko ticamību. Līdz ar to secināms, ka būtiska nozīme ir starptautiskās sadarbības attīstībai un pilnveidošanai, kas mūsdienu attīstīto tehnoloģiju laikmetā nozīmē jaunu starptautiski publiski ticamu reģistru izveidi, un jau esošo reģistru piekļuves iespēju paplašināšana.

Vēl viena starptautiskās sadarbība joma, kurā noteicošā loma ir tieši tehniskajām inovācijām, ir notariālo pakalpojumu sniegšana virtuālajā telpā. Latvija ir pirmā valsts, kurā notariālos pakalpojumus personas var saņemt attālināti videokonferences režīmā, saglabājot notariālā akta klasiskās vērtības, turklāt nodrošinot paaugstinātas drošības līmeni.

Tādēļ, ņemot vērā citu Eiropas valstu notariātu Latvijai izrādīto novērtējumu un interesi, jācer, ka šāda prakse drīzumā varētu tikt ieviesta arī citu Eiropas valstu notariātos. Paplašinot un attīstot notariālo pakalpojumu sniegšanu attālināti Eiropas līmenī, būtu iespējams rast konstruktīvu risinājumu pilnvarojuma izsniegšanas un izmantošanas problemātikai starptautiskā jomā, kas būtiski atvieglotu gan notāru darbu ārvalstu pilnvaru piemērošanā tiesību īstenošanai vai darījumu noslēgšanai, kā arī atvieglotu un paplašinātu personu iespējas izdot pilnvaras izmantošanai citas valsts teritorijā.

Secinājumi

1. Pilnvarojuma galvenā misija ir pierādījums un publisks apliecinājums trešajām personām, par pilnvarnieka tiesībām darboties pilnvarotāja vārdā, kā arī nepārprotama un droša informācija par pilnvarniekam piešķirtā pilnvarojuma saturu un apjomu.
2. Pilnvaru pilnībā nevar uzskatīt tikai par vienpusēju gribas izteikumu, jo vienai personai izsakot savu gribu nodot otram personai kādu tiesību vai uzdot pienākumu, pretī jāsapņāda arī otras personas griba un spēja šos nosacījumus izpildīt, vai vismaz apsollījumu to pildīt.
3. Pilnvarojuma gadījumā, notariālā akta forma ir īpaši būtiska, jo pilnībā nodrošina gan paša pilnvardevēja un pilnvarnieka, gan arī trešo personu tiesību un interešu ievērošanas garantiju, arī gadījumos, kad pašam pilnvarojumam likumā nav noteikta obligāta prasība pēc notariālās formas.
4. Atbilstoši Latvijas likumdevēja noteiktā nākotnes pilnvarojuma juridiskā spēka un augstās drošības pakāpei, to var uzskatīt par reālu valsts īstenotas pārstāvības alternatīvu, ar nākotnes pilnvarojuma palīdzību tiek būtiski ietaupīti valsts resursi.
5. Komerctiesību jomā pilnvarojumam būtiskākais ir nodrošināt darījumu aizsardzību un mazināt iespēju tos atzīt par spēkā neesošiem, tādēļ galvenie, prokūru raksturojošie aspekti ir – apjoms paredzēts likumā, apjoma ierobežojums nav saistošs trešajām personām, un tai ir publisks spēks – reģistrācija komercrēģistrā.
6. Atšķirībā no citiem LZNP uzturētajiem un pārraudzītajiem reģistriem, Pilnvaru reģistrā tiek ierakstītas un reģistrētas ne tikai ziņas par pilnvaru, un Nākotnes pilnvarojumu reģistrā vēl papildus pilnvarnieka tiesību vai to atsaukuma reģistrācijas laiks un pamatojums), bet digitāli tiek saglabāta arī pati pilnvara.
7. Globalizācijas ietekmē, arvien aktuālāks kļūst pārstāvniecības jautājums starptautiskā līmenī. Kaut arī pēdējos gados ir būtiski sakārtota normatīvā bāze dažādu tiesību jomu pārrobežu īstenošanā, pilnvarojuma jautājums dažādās valstīs tiek īstenots atšķirīgi, tādējādi radot problēmas ārvalstīs izdoto pilnvaru izmantošanai Latvijā.
8. Saskaņā ar notariāta likuma tvērumu, darījumu veikšanai Latvijā notārs var izmantot vien dažu Eiropas valstu, kurās līdzīgi Latvijai darbojas Latīņu tipa notariāts, notāru izdotas pilnvaras.

9. Lai tiesību piemērotājs izlemtu jautājumu par konkrēta ārvalstu dokumenta atbilstību/līdzību nacionālās tiesību sistēmas dokumentam, tam jāizmanto substitūcijas (ekvivalences) tehnika.
10. Starptautisko privāttiesību zinātnē mēdz noteikt divus galvenos substitūcijas pārbaudes soļus, no kuriem sākotnēji tiek noskaidrots, vai piemērojamā tiesību norma pēc sava mērķa un būtības pieļauj svešu juridisku elementu substitūciju.
11. Substitūcijas metodei tiek izvirzīti galvenie nosacījumi: abu valstu tiesībās noteiktajiem juridiskiem dokumentiem jāsakrīt to mērķiem un darbības jomai; abu valstu amatpersonām, ja tādas nepieciešamas dokumenta sastādīšanā, ir jābūt līdzīgai kompetencei un funkcijām
12. Pielietojot formālo un funkcionālo salīdzināšanas metodi, zvērinātam notāram ir jāizvērtē, vai iesniegtā ārvalstu pilnvara pēc satura atbilst publiska dokumenta pazīmēm, to sastādījusi amatpersona, tajā iekļautās ziņas identificē personu, tās rīcībspēju, tajā iekļauta atsauce uz personas gribas izteikumu un pamatojumu tās labprātības principam.
13. Ārvalstīs izdotu pilnvaru pārbaude un analīze pēc substitūcijas (ekvivalences) metodes, to izmantošanai darījumu noslēgšanai un pārstāvības īstenošanai Latvijā, ir smags un laikietilpīgs process zvērinātu notāru vai tiesnešu ikdienas praksē, īpaši ņemot vērā zvērinātu notāru un tiesas noslodzi, un notāru kompetences un darbības jomas nemitīgo pieaugumu un paplašināšanu Latvijas likumdošanā.
14. Dokumentu iedalījums privātos un publiskos, dažādās valstīs un tiesību sistēmās mēdz būt būtiski atšķirīgs, tomēr galvenais un noteicošais faktors šādam iedalījumam ir dokumenta autentiskuma, satura un ticamības koeficients.
15. Latvijas notariāts ne vien attīstās līdzī laikiem, bet gan nemitīgi piedāvā sabiedrībai profesionālas un kvalitatīvas novitātes, kuru rezultātā notariālie pakalpojumi tiek nodrošināti arvien augstākā līmenī, kā arī tiek būtiski modernizēti un atviegloti to saņemšanas process.
16. Attālinātais notariālo pakalpojumu sniegšanas veids var kļūt par veiksmīgu risinājumu jautājumā par personu iespējām ārvalstīs izdot pilnvaras, kas atbilst Latvijas likumdevēja noteiktajiem kritērijiem par pilnvarojumu, izmantošanai darījumu noslēgšanai Latvijā.
17. Attiecībā uz pārstāvības tiesību noteikšanu un pilnvarojuma apjoma noteikšanu, Latvijā ir ļoti augstas prasības, kā arī stingrākas prasības publiskam dokumentam,

nekā citās valstīs, kurās tiem tiek dota arī alternatīva, proti, publiski apliecināts dokuments.

18. Pilnvara, kas izdota pie latīņu tipa notariāta notāra, ir publisks dokuments, ar augstāko juridisko un pierādījumu spēku, droša pilnvardevējam un pilnvarniekam, kā arī sniedz garantiju trešajām personām.
19. Pilnvara, kas izdota ne Latīņu tipa notariāta valstīs, visbiežāk ir uzskatāma par privātu dokumentu, uz kuras var būt apliecināts pilnvardevēja paraksta īstums, kas nav definējama par publisku dokumentu (Latvijas un vairums kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstu izpratnē), un kas nesniedz garantijas trešajām personām.
20. Atsevišķu valstu notāri arvien vairāk izrāda interesi starptautiskā sadarbībā, un tiek īstenota informācijas apmaiņa starp notāriem par konkrētās valsts prasībām pilnvarojuma jautājumā. Kā arī tiek uzlabota starptautiskā sadarbība, nodrošinot notāriem piekļuvi ārvalstu publiskiem reģistriem.
21. Latvija ir pirmā valsts, kurā notariālos pakalpojumus personas var saņemt attālināti videokonferences režīmā, saglabājot notariālā akta klasiskās vērtības, turklāt nodrošinot paaugstinātas drošības līmeni.
22. Paplašinot un attīstot notariālo pakalpojumu sniegšanu attālināti Eiropas līmenī, būtu iespējams rast konstruktīvu risinājumu pilnvarojuma izsniegšanas un izmantošanas problemātikai starptautiskā jomā, kas būtiski atvieglotu gan notāru darbu ārvalstu pilnvaru piemērošanā tiesību īstenošanai vai darījumu noslēgšanai, kā arī atvieglotu un paplašinātu personu iespējas izdot pilnvaras izmantošanai citas valsts teritorijā.
23. Kā viens no iespējamiem risinājumiem varētu kalpot normatīvais deleģējums Latvijas diplomātiskām un konsulārām pārstāvniecībām ārvalstīs, veikt personu reģistrāciju, tai skaitā arī ārzemnieku, kuriem ir tiesiska saikne ar Latviju, piešķirot tām personas kodu un iespēju iegūt Latvijā izmantojamu kvalificētu paaugstinātas drošības elektronisko identifikācijas rīku – elektronisko parakstu, notariālā pakalpojuma, tai skaitā notariālās pilnvaras, izdošanai attālinātā režīmā, izmantojot videokonferenci LZNP informācijas sistēmā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds ABC, 2007
2. Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata. Rīga, 1933.
3. Callé P. L'acte public en droit international privé. Paris: 2004
4. Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.- Rīga: Mans Īpašums, 1998
5. Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, Rīga: 2011
6. Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Ziņojums. Starptautiskā latīņu notariāta savienība. Eiropas un vidusjūras reģiona lietu komisija. Notariālā akadēmija. 2000
7. Džugleja T. Tiesību pamati // Rīgas Tehniskā Universitāte, 2011
8. Jarkina V. Juridiskā tehnika vispārīgo tiesību un civiltiesību sistēmas līgumos. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/267308-juridiska-tehnika-visparigo-tiesibu-un-civiltiesibu-sistemas-ligumos>
9. Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004. 24.februāris, nr.7(312). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/>
10. Lightowler M., Wheatley D. Der Notarberuf in England und Wales – Zusammenfassung seiner Geschichte, seines Status sowie der beruflichen Voraussetzungen und Praxis // Notar, 2018
11. Litvins G. Notariāta likumam 25. raksts. Pieejams:<https://lvportals.lv/norises/297206-notariata-likumam-25-2018>
12. Loebers A. Tirdzniecības tiesību pārskats, Rīga: Valters un Rapa, 1926
13. Meļķis E. Kontinentālās Eiropas tiesību loks Rietumu tiesībzinātnieku skatījumā. Grām.: Tiesību spogulis I. – Rīga: BA “Turība”, 1999
14. Murray P.L., Stürner R. The Civil Law Notary – Neutral Lawyer for the Situation. München: Verlag C.H.Beck, 2010
15. Neimanis J. Prokūras tiesību apjoms II, Jurista Vārds, 2007, Nr. 27
16. Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums: Pētījums. 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv>
17. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Tiesu namu aģentūra/[https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/TNA_\(E-3\)-OSIPOVA_VIDUSLAIKU_TIESIBU_SPOGULIS_2004.PDF](https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/TNA_(E-3)-OSIPOVA_VIDUSLAIKU_TIESIBU_SPOGULIS_2004.PDF)
18. Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga: 2004
19. Rudevska B., Litvins G. Ar ārvalsts pilnvaru pie Latvijas notāra. Balances Juridiskie Padomi, 2018.gada maijs, Nr. 5 (59)
20. Rudevska B. Ārvalstu pilnvaras Latvijas notariātā: jaunākās tendences un metodes. Pieejams:<https://juristavards.lv/doc.php?id=275670> [aplūkots 30.10.2021.]
21. Rudevska B. Par atsevišķu dokumentu veidiem notāru darbā starptautisko privāttiesību kontekstā, Pētījums, 2017
22. Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. LU 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018
23. Rušeniece D. Notariāts Latvijā un Eiropas Savienībā – kopīgais un atšķirīgais. Inovāciju juridiskais nodrošinājums. LU 70. konferences rakstu krājums. Pieejams: www.raksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/LU_JF_70_2012.PDF
24. Principles of the notarial function. Pieejams šeit: <https://www.uinl.org/principios-de-la-funcion>

25. Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 2016/1191 par iedzīvotāju brīvas pārvietošanās veicināšanu, vienkāršojot dažādu publisko dokumentu uzrādīšanas prasības Eiropas Savienībā, un grozījumiem Regulā (ES) Nr. 1024/2012. Pieņemta 06.07.2016.
26. Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr.R(99)4 par mazāk aizsargātu pilngadīgu personu tiesiskās aizsardzības principiem. Pieejams: www.hcc.net
27. 1961.gada 5.oktobra Hāgas konvencija par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu. Pieejams: <https://likumi.lv>
28. Konvencija par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā// Pieejams: <http://www.likumi.lv>
29. Resolution of the institut de droit international on substitution and equivalence in private international law. Session de Santiago du Chili. Vol. 72, 2007. Pieejams: [2007_san_01_en.pdf \(idi-iil.org\)](http://www.idi-iil.org)
30. Ārstniecības likums// LR likums, pieejams: www.likumi.lv
31. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības // LR likums, pieejams: www.likumi.lv
32. Civilprocesa likums // LR likums, pieejams: www.likumi.lv
33. Dokumentu legalizācijas likums//LR likums, pieejams: www.likumi.lv
34. Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likums. LR likums.
35. Fizisko personu reģistra likums. LV likums. Pieejams: likumi.lv
36. Komerclikums// LR likums, pieejams: www.likumi.lv
37. Konsulārais reglaments//LR likums, pieejams: www.likumi.lv
38. Notariāta likums//LR likums, pieejams: www.likumi.lv
39. 26.06.2018. MK noteikumi Nr.379 “Noteikumi par zvērinātu notāru apliecināto pilnvarojumu reģistru, Latvijā atsaukto pilnvarojumu reģistru un nākotnes pilnvarojumu reģistru”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299974>
40. Eiropas notāru ētikas kodekss. Pieejams: www.latvijasnotars.lv
41. AT Senāta Civillietu departamenta 18.04.2012. spriedums lietā Nr. SKC 176/2012. Pieejams: www.at.gov.lv
42. AT Civillietu departamenta 14.03.2001. spriedums lietā Nr.SKC-145. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2001. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2020
43. AT Senāta Civillietu departamenta 19.03.2008. lēmums lietā SKC – 337, pieejams: www.at.gov.lv
44. AT Senāta Civillietu departamenta 23.01.2008. spriedums lietā nr.SKC-30/2008, pieejams: www.at.gov.lv
45. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 23.09.2021. lēmums lietā Nr.C04000821
46. Diginotars.lv // <https://www.latvijasnotars.lv>
47. Eiropas Savienība//europa.eu
48. EUR-LEX//eur-lex.europa.eu
49. International union of notaries. Pieejams šeit: <https://www.uinl.org/member-notariats>
50. Komersantu prokūru un prokūristu reģistrēšanas dinamika// pieejams: www.ur.gov.lv
51. Latvijas Republikas Augstākā tiesa// www.at.gov.lv
52. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija// www.mfa.gov.lv
53. Latvijas Notārs//www.latvijasnotars.lv
54. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs//www.ur.gov.lv
55. Public documents. Pieejams: <https://beta.e-justice.europa.eu/551/EN>